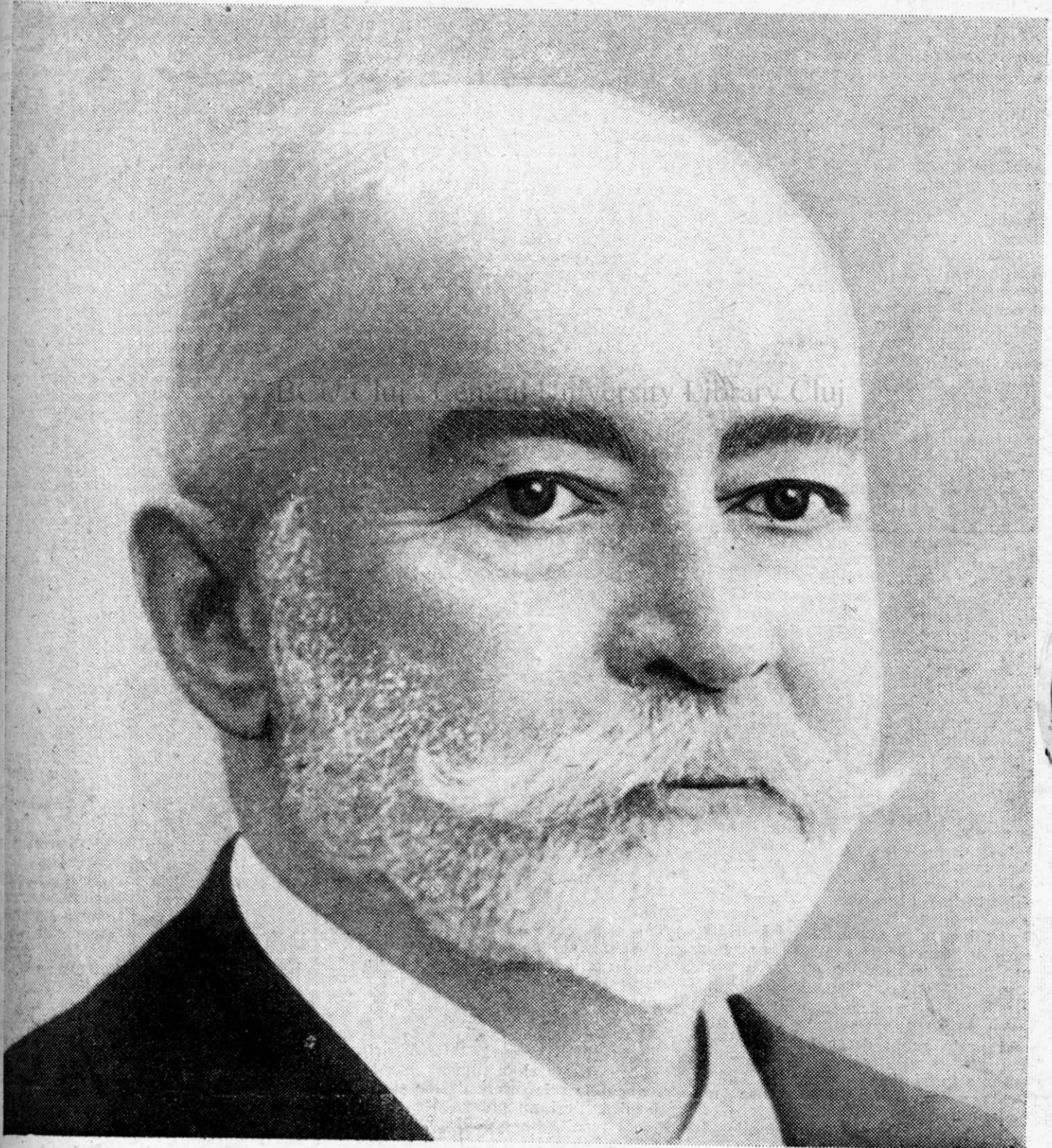

486684

Universul Literar

Anul XLV Nr. 17
21 Aprilie 1929
5 Lei

DIMITRIE A. STURZA

C t i t o r i i

DIMITRIE A. STURZA (1833 — 1914)

de Prof. GH. ADAMESCU

Poate e prea de vreme pentru a face o biografie definitivă a lui Dimitrie Sturdza; dar este frumos ca generația de azi să-i împrospăteze amintirea.

Dacă ne gândim câți ani s'au scurs dela 1857, și până când s'a știut din viață și câte prefaceri s'au îndeplinit în țara noastră în această perioadă, înțelegem de ce se socotia fericit că a putut să le vadă.

În adevăr, epoca divanurilor adhoc și a luptelor pentru unirea principatelor a fost un moment de mare criză pentru neamul nostru. Patriotismul fruntașilor români de atunci, ajutați de anume conjuncturi ale politicii externe, a știut să triumfe și să facă primul pas spre opera ce trebuia să fie desăvârșită de generația noastră.

Oamenii vremurilor aceloră, cariera și oamenii dela 1848, era firesc să fie visători, încălziți de puterea unui gând pe care mulți dintre părinții lor îl socotiau drept himeră.

Sturdza era cu vreo 20 de ani mai tânăr decât mulți din oamenii politici ai momentului; dar chiar această împrejurare îl face să fie școlarul lor și să crească cu ideile lor. Situațiunea familiei sale îi înlesnește raporturi amicale cu fruntașii vieții publice și astfel, la vârsta de 24 de ani el devine secretar al Divanului adhoc din Moldova și prin aceasta este aruncat de timpuriu în luptele politice.

Fiu al lui Alexandru Sturdza Miclăușanul, instruit, ca și Kogălniceanu, în școlile germane din Göttingen, München, Berlin, el trebuie să fi fost și foarte serios pentru vârsta lui; numai așa ne putem explica faptul că l vedem la 22 Octombrie 1858 numit secretar al Căjmăcamiei din Moldova și la 24 Ianuarie 1859 secretar particular al noului Domnitor al Principatelor-Unite.

Împrejurarea că Ion Ghica, deși Muntean, e numit prezident al Consiliului în Moldova la 5 Martie 1859 și recomandă pe Sturdza ca ministru de instrucție la vârsta de 26 de ani, îl leagă de acest bărbat de stat, pentru care a avut totdeauna o mare admirațiune și pe care l-a urmat în toate acțiunile lui politice chiar în 1877, când Ghica se declară contra alianței cu Rusia. Atunci Sturdza deși ministru în cabinetul lui I. Brătianu, demisionează și combate convențiunea pentru trecerea armatelor rusești.

El păstra intactă ideologia oamenilor dela 1848, cari vedeau tot răul venit din Rusia și a păstrat-o intactă viața, fiind mai puțin suplu decât Brătianu, care, deși arsese cu amicii săi Regulamentul organic în piața Filaretului, se alia cu Rusia, pentru că așa dăta politica momentului.

De atunci viața lui Sturdza este legată de toată desfășurarea politicii

noastre. Ministru în multe rânduri și la diferite ministere, agent diplomatic și delegat al guvernului pentru răscumpărarea căilor ferate și alte afaceri, el își impune o muncă stăruitoare care uimește pe cercetător. Te uimește mai ales faptul că, pe lângă chestiunile politice și financiare, îl atrăgea și lucrările științifice în domeniul istoriei, pe cari le prețuia deopotrivă ca pe cele ale vieții publice și deseori zicea: „Dacă nu mă ascultați, mă retrag din politică și mă închid în bibliotecă”.

Memburu al Academiei din 1871, Sturdza ocupă deci și pe tărâmul științific o pozițiune predominantă.

Adăogați la acestea că, din 1873, când se întemeiază creditul funciar rural, el este între conducătorii acestei instituții și intronează și aci — ca și la Academie — unde devine secretar general necontenit reales — aceeași regulă severă în toate trebile.

Îi plăcea să repete adagiul latin „*ordo est anima rerum*” și nu s'a sfiit să înscrie într'un program politic ca punct esențial „domnia legilor”, fiindcă spunea hotărît că la noi sunt legi bune, dar nu sunt aplicate.

În facerea și aplicarea legilor, el era cum se zice, un etatist neînduplecat. „Statul dominează toate celelalte interese, căci statul reprezintă pe toți cetățenii, toată suflarea omenească dintr'o țară”.

Dacă alții au pledat pentru individ *contra statului*, Sturdza pleda pentru *stat contra individului*. Totuși, dacă vedem această atitudine numai la o problemă morală, ea ar fi acceptabilă, mai ales că el o corecta prin cerința unui respect fără reticență al prescripțiilor legii și din partea reprezentanților autorității, deci cerea înlăturarea oricărui abuz de putere. Funcționarul e „rândașul statului”, zicea el, cu o formulă nu prea elegantă, dar expresivă.

Cine l-a ascultat discursurile, cam lungi și presărate cu citate din cărțile sfinte, a avut prilej să auză repetându-se des cele trei principii pe cari și le făcuse ale sale:

„*Honeste vivere*” — *neminem laedere* — *suum cuique tribuere*”. De multe ori isbucnia cu putere, cu violență chiar — violență pe care mai niciodată nu putea s'o reție — când era vorba de lipsa de cinste și de moralitate. Sever pentru sine în viața particulară, era sever și pentru alții și au fost cazuri când a com bătut intrarea în minister a unor oameni de valoare pentru că „întârziează” la berărie sau la club.

Când omul acesta devine șeful unui partid (1892) și curând (1895) prim-ministru firește că acțiunea bazată pe principiile sale severe devine și mai puternică. Deși nu putem zice că a dat toate rezultatele posibile, nu se poate tăgădui că a dat unele rezultate.

Rigiditatea purtărilor sale te face câteodată să te întrebi cum a putut să fie om politic militant și șef de partid. După marele său predecesor Ion Brătianu, care răspândia iubirea și provoca iubirea și entuziasmul din până la fanatism, Sturdza aducea o metodă cu totul deosebită, care părea că respinge la prima vedere. Inspira însă respect prin ocupațiile lui științifice și felul de viață care corea punea cu principiile enunțate; făcea impresiunea că nu trăiește decât pentru interesul general, că persoana lui dispăre față de persoana simbolică a statului.

Dar să nu ne lăsăm furăți de asemenea întrebări, fiindcă nu este nici localnici momentul pentru a l studia ca om politic de partid; să ne mărginim, după ce am privit activitatea politică generală și, pe cât a fost posibil, și persoana să să ne mărginim la cercetarea laturii culturale.

Studiile sale din tinerețe au fost istoria economia politică și finanțele. Literatură poetică l-a interesat foarte puțin. Nu știu dacă citia poezii și știu că nu mergea la teatru. Aceasta nu l-a împiedicat să aibă admirație pentru Alecsandri și să fie la moartea lui o cuvântare mișcătoare. Să observăm însă că numai odată din opera poetului îl interesa: l vedea a fi numai „cântărețul neamului românesc reînviat” și l slăvia pentru că „din cântecile lui urmașii noștri vor sorbi lărie și virtute”.

Poetul, pentru el, era numai răspădătorul marilor idei; poetul avea o misiune socială. Dacă i s'ar fi cerut o definiție, n'ar fi dat-o pe a lui Alecsandri:

*De tot ce-i omenire el nu este străin:
Mai gingaș în durere, mai viu în fericire
Din patima ce moare el face o nemurire*

el ar fi preferit-o pe a lui Viabuța:

*Tu fii soldatul jertfei mari, depline
ca dintr'un bob să odrăstească via,
cu sângele tău cald stropește glia!*

De aceea nu cerem dela el ceace voia să dea.

Dacă critica sau istoria literară nu a câștigat nimic dela el — cum a câștigat de exemplu, dela un alt bărbat politic dela Kogălniceanu — sunt alte ramuri de activitate cari îi datorează mult.

Începând cu traducerea operei lui Colson despre drepturile Muntenilor și Moldovenilor, prima lui lucrare tipărită în 1856 el a fost un mare lucrător în ogorul istoriei naționale.

Studiul asupra portretelor Domnitorilor (1874) îl îndreptează spre problemele acestea auxiliare ale istoriei și matematica devine o preocupare de căpetenie. După ce publicase la Viena o cercetare asupra medaliilor române (1874), el să lămurească publicul cel mare al

însemnătății acestei științe printr'o conferință dezvoltată la tribuna Ateneului (1878), arătând prin exemple cum uneori câteva cuvinte săpate pe o monetă desăcă probleme istorice pe cari documentele le lasă obscure. De altă parte, specialiștii în aceste materii nu se vor putea servi de memoriul lui și mai ales de bibliografia numismatică românească (1879).

Darea de seamă asupra documentelor date de el la Wiesbaden (1888) este sursă de o lucrări monumentale: darea de acte privitoare la *renașterea României* în mai multe volume.

Serviciul pe care aceasta l-a făcut și-l face istoriografiei române este imens, și ea s'a pus la îndemâna oricui din țară colț al țării tot materialul necesar pentru a-și da seama de această mare afacere a vieții poporului român.

O altă serie de publicațiuni documentare sunt volumele relative la domnia Regelui Carol după trei zeci de ani (1897).

Raportele asupra activității Academiei începând dela 1887 până la 1908, înfățișează cu tot materialul documentar activitatea acestei instituțiuni. Înțelegând interesul ce avem ca mișcarea noastră culturală să fie cunoscută și în străinătate, Sturdza publică rapoarte pe mai mulți ani în limba franceză (începând din 1905 cu o privire retrospectivă din 1884).

Grație lui, Academia Română trimise în 1884 acel inimos apel către toate corpurile învățate din lume, prin care se arată persecuțiile îndurate de frații noștri ce se găseau sub stăpânirea ungurească.

Grăia aceasta de a se folosi și a da și cititorilor materialul documentar necesar pentru înțelegerea unei chestiuni face ca multe din cuvântările și studiile lui să fie izvoare de cercetări serioase ale oamenilor de știință, nu opere efemere cari să-și piarză interesul a doua zi după ce au fost rostite. Așa este studiul asupra finanțelor României (1876); așa sunt: chestiunea succesiunii la tron (1883), autocefalia bisericii noastre (1890), chestiunea porților de fier (1899), chestiunea petrolului (1905), ș. a.

Ca ministru al instrucțiunii a voit să reformeze învățământul, dar n'a reușit, măcar că proiectul lui se înfățișa cu temeiuri de cercetări științifice serioase. Această nereușită i-a rămas pentru toată viața ca un ghimpe în inimă, mai ales că ea se datora și împotrivirii unora din membrii majorității. Mi aduc aminte că odată, vorbind de aceste împrejurări, zicea:

„Mie mi-e frică de purici: nu mă tem nici de lei, nici de lupi, fiindcă mă pot apăra, dar de purici nu mă pot feri, nici nu-i văd când mă atacă“.

Din epoca ministeriatului său avem colecția de discursuri pedagogice, în cari se văd, aplicate la chestiunile școlare, principiile lui de rânduală și de sericitate.

Dimitrie Sturdza a lăsat, firește, multe cuvântări politice și numeroase discursuri ocazionale. Stilul lui, fără să fie cu mare avânt, are, în lipsă de căldură, o putere de convingere fiindcă își desvălește o minte care cugetă serios și o voință care urmărește îndeplinirea țelurilor expuse.

El este acela care a formulat categoric teoria de a respecta deviza „prin noi înșine“.

Într'o cuvântare rostită în Cameră în ziua de 14 Februarie 1902, a reamintit că pe decorațiunile cari formează ordinele noastre naționale „Steaua României“ și „Coroana României“ stau scrise aceste devize: *in fide salus* și *prin noi înșine* și zice:

„Mântuirea prin credință! Credință în ce, de nu credință în genul și în virtutea neamului românesc? Prin noi înșine! Această inscripțiune este complementul fidelității istorice către neamul nostru“.

Acesta a fost Dimitrie Sturdza. Multe și variate pot fi aprecierile ce se pot face despre activitatea lui, mai ales politică, dar oricine va trebui să spună: a fost un om care și-a pus viața în serviciul țării sale și a servit-o așa cum a crezut el că este mai bine.

Prof. GH. ADAMESCU

adevarate

pardon...

În noua sa monografie literară, despre Duiliu Zamfirescu, d. N. Petrașcu istorisește următoarea întâmplare.

„Într'o zi, la Minister, Dimitrie Sturdza aduse niște „documenturi“ cu nomenclatura munților, a văilor și apelor de dealungul frontierei austro-ungare, și le încredință lui Duiliu să le coordoneze și să le traducă în franțuzește. Documentele erau pline de denumiri poznașe,

(Caricatură de M. Mora)

Mitiță Sturza

unele obscure, isvorite din închipuirea poporului. Ici, era un pisc botezat cu cutare parte a corpului, dincolo o râpă cu altă parte a corpului, mai alături un pârâu la fel; o anatomie întreagă. Duiliu respectă cuvintele populare. Când sosi Sturdza și controlă lucrarea, Duiliu începu să citească. Dar știind pe Sturdza pudic înlocui cuvintele scârboase cu vorba „pardon“. Sturdza ascultă un pardon „al popii“ și holbă ochii pe documentul lui, ascultă al doilea „pardon“ al vădanei, al treilea „pardon“ al țigăncii... La al patrulea „pardon“ al măgarului. Sturdza văzând că se îngroașă gluma și voind să pue capăt caraghioslăcului, opri pe Duiliu:

— Pardon, zise el vom continua cu altă ocazie!..

telefonul

Om cult, Sturdza, totuși, nu s'aruncă repede în toate bratele progresului.

De pildă, nu simțea nevoia să se urce în automobil. Și a putut trăi și fără el!

La început, nici telefonul nu-i era simpatic.

Se povestește că venind odată ministru, a pus mâna pe un aparat de pe masă.

— Ce-i asta?

— Telefon.

— Nu-mi trebuie.

— Am înțeles

— Să-l ia d'aici.

— Foarte bine.

Peste cinci minute, sună.

— Văd că nu l-ați luat.

— O să fie ceva de lucru și se va face în timpul când domnul ministru lipsește.

— Ia-l acu! Nu pot să lucrez cu el aici!

Și telefonul a fost ridicat subit.

Conu Mitiță, s'a pus apoi pe treabă și n'a isprăvit până după miezul nopții.

NOTE BIOGRAFICE

Dimitrie A. Sturdza s'a născut în Iași la anul 1833 fiu al boierului Alecu Sturdza fost mult timp Secretar de Stat al Moldovei.

După ce-și termină cursurile în țară, fu trimis în Germania unde pe lângă alte studii se ocupă de Științele politice și administrative, economia politică și finanțele.

Puțin timp după reîntoarcerea în țară, fu numit la anul 1857 Secretar al Divanului adhoc al Moldovei și în anul următor a trecut ca Secretar al Caimăcâmiei dând dovezi în ambele demnități de multă înțelegere și pricepere.

La începutul domniei lui Cuza a fost numit Secretar al domnitorului și în 1859 sub guvernul presidat de I. Ghica, i s'a încredințat postul de Ministru al Cultelor și Instrucțiunii publice și tot în același an i s'a încredințat și conducerea interimatului Ministerului de Externe.

Sub domnia Regelui Carol a făcut parte din ministerele presedate de Lascar Catargiu, I. Ghica, I. C. Brătianu, Dimitrie Brătianu, I. I. Brătianu și după moartea marelui bărbat de Stat I. C. Brătianu, a fost ales în anul 1893 șef al partidului liberal, presidând guvernul din anii 1895, 1897, 1901 și 1907.

În anul 1871, a fost ales membru al Academiei Române, unde a funcționat ca secretar până aproape de moartea sa.

Pe lângă acestea, a fost agent diplomatic la Constantinopol, membru în comisiunea Europeană a Dunării, membru în comisiunea pentru restaurarea monumentelor istorice, etc..

În tot timpul carierei sale de mai bine de-o jumătate de secol, jela toate departamentele și instituțiile pe unde a trecut, a reorganizat lăsând urme de un înțelept și destoinic reformator.

Ca scriitor a lăsat opere de valoare și de interes general în toate genurile: istorice, politice, naționale, economice, financiare, arhiologice, numismatice etc.

A fost căsătorit cu Zoe fiica boierului I. Cantacuzino, Dimitrie A. Sturdza moare în anul 1914, în vârstă de 81 ani.

ION C. PANAITESCU

P O E Z I E

I. U. SORICU

R A P S O D U L

I

*Cântarea mea-i ecoul ce răspunde
La strigătul lovit de stâncă dură,
M-a'nfiorat a dragostei căldură
Și vaetul durerilor profunde.*

*Ruini cari au căzut sub val de ură,
Catarguri ce se frâng în joc de unde
Și truda ce țărâna o pătrunde
Au îmbrăcat a ritmului măsură.*

*Cântarea mea nu-i spumă plutitoare
Pe care-o poleește curcubeul
Și-o'nșiră'n salbă razele de soare.*

*Este verset cucernic din credeul,
Prin care înfrățitele popoare
Iși vor găsi în muncă Dumnezeu!*

II

*Nu fulgeră'n acordul ei mânia,
Ci freamătă dorința de dreptate,
Cuvântul bun al dragostei de frate
In sfânt amvon preface poezia.*

*Ca iezerul ce'n apele-i curate
Răsfârânge și seninul și urgia,
Am prins avântu'n vers, și ironia
In care bietul muritor se zbate.*

*Și nu cânt, ca s'aud în jur de mine
Aplauzele sterpei aprobări
Ci ca s'arăt cărarea spre mai bine*

*In bucuria caldei întrupări
Ce 'nalță cătră sferile senine
Privirile umanelor vlăstări...*

III

*De-aceia nici cuvântul nu'mi răsia
A visului deșartă împletire,
El poartă'ndemnul grav de'nfăptuire
Al firei creatoare de viață.*

*Ecou al milioanei martire,
Cari înfruntară cruntă moartea 'n h
In drumul pe pământ este povață
Sau e sentință grea de osândire.*

*E sol menit pe oameni să 'mpreună
Spre suferință mila s'o abată
Să crească generațiile bune,*

*Ce vor sfinți pământul altădată,
Și pe biruitori să-i încunune
Cu lauri care nu mor niciodată...*

BCU Cluj / Central University Library Cluj

P A S T E L O R I E N T A L

*Ramlé, cetate sfântă, bătrână și tăcută
A 'ncremenit sub soare, în drum spre-Erusalim
Din minaret de cretă, pe cerul alb o cută,
Dă binecuvântare pământului, Selim :*

*Se-oprește caravana, arabii cad în uliți
Cu frunțile 'n țărână, ochii fecioarei ard...
Cinci capre, smoolă vie, iau vântul mort în sulii
Cămile flămânzite rup eachtus, dintr'un gard.*

*Câmpia 'n vâlvătaie cuptor de cărămidă
Și-a pus un paznic mândru și drept eucalipt
Și s'a pornit spre zare, cuprinsă de obidă :
S'a dus să se mărite cu Nilul, în Egipt ;*

*Un portocal în floare a prins atunci să rădă,
Doar un măslin, cu milă, i-a aruncat un fruct :
In drumul ei sălbatec, săracă, slabă, hădă,
De-un munte greu de piatră în patru părți s'a rupt.*

*....A sângerat apusul în liniște deplină....
Sunt pietre-arabii 'n uliți, în minaret Selim,
Din răsărit burează argint de lună plină,
Un vânt de pace sfântă trimite-Erusalim.*

TRAIAN IONESCU

P R I E T E N I E ¹⁾

*In noaptea ajurată cu sunet și lumină,
ți-am întâlnit privirea și m'am pierdut în ea...
și-am lunecat — pereche — pe punți de violină,
strângând prietenia cu mâna ta 'ntra 'a mea.*

*Ființa ta de floare, cedând ascultătoare
voinței mele care scanda în nervi un vers
și-a mlădiat tulpina în adieri ușoare
și s'a 'nerustat în mine ca un ecou neșters.*

*Și te-am iubit în taina ghicită jumătate
în care șoapta moale muria într'un acord,
până, târziu, amurgul unui regret de frate,
a coborât în mine o umbră grea din Nord...*

*Atunci, strivind un șcarpe în cuib de vrejuri crude
și inecând în noapte fiorul meu plâpând,
ne-am regăsit prieteni, cu sufletele rude,
ca să schimbăm în vorbe tot aurul din gând...*

PETRE STRIHAN

1) Din volumul „Penumbre” — sub tipar.

MICILE MELE PROTECTOARE

— Din carnetul unui profesor de religie —

de SEPTIMIU POPA

Sunt treizeci și cinci la număr, cu părul lins, cu ochii senini și limpezi și cu chelele bine lustruite. După ce facem rugăciunea, ele îmi spun, una câte una, că Isus s'a înălțat la cer de pe muntele Maslilor. Cei unsprezece apostoli se uitau trîști către norul ce se depărta încet cu încetul de pămînt.

Îmi spun acestea cu ochii îndreptați spre grindă. Intr pe buzele lor întredeschise citesc trista întrebare :

— De ce s'a dus, de ce s'a dus ?

Le arunc o privire duioasă și le spun : — S'a dus, s'a dus, dar cuvintele lui s'au pururea între noi.

— Ce bine ar fi, — îmi răspund ele, — să ar fi rămas pe pămînt. Să-l vedem toată ziua...

— Nu vă supărați. — le zic, bucuos că mi-au dat legătura pentru noua lecție. Când Apostolii au rămas trîști și cu ochii îndreptați spre cer, doi îngeri s'au coborît la ei și i-au mîngăiat, zîndu-le, așa cum vă zic și eu vouă : Nu vă supărați : Acel Isus, pe care voi l-ați văzut înălțându-se la cer, iarăși va veni. — Când ? mă întrepruse una mititică din banca a doua.

— Nu știu ziua și ceasul. Nu-l știu nici cerul din cer. Îl știe numai singurul Dumnezeu. Va veni atunci, când nici nu vă gândim. Va veni la capătul lumii ?

— Când va fi capătul lumii ?

— Atunci, când pămîntul se va prăsi sub greutatea păcatelor. Se va urza marea, iar munții vor vărsa foc și cenușă. Ne știind ce o să urmeze, plînge atunci toți oamenii pe pămînt. Iar din înaltul cerului se va duzi glas de trâmbiță. Inconjurat de miliioane de îngeri, Isus se va coborî pe pămînt...

— Ce vor face atunci oamenii ? mă întrebă aproape toate de-odată.

— Ce să facă ? Se vor aduna toți înaintea lui Isus.

— Iar Isus o să le spună o parabolă nouă ? mă întrepruse o altă, mititică din banca primă.

— Nu, n'o să le spună. El nu va mai veni să învețe pe oameni, ci că să-i învețe. Va împărți pe oameni în două grupuri : pe cei buni și pe cei răi de-a dreapta și pe cei răi de-a stînga.

— Mă rog, noi o să fim bine de-acum înainte. Îmi mai spun câteva.

— O să vedem, le răspund, mișcînd din cap a neîncredere. Apoi, urmez : — Oamenii cari în viața pămîntească au pierdut dinții, atunci vor fi cei din cer.

— Mă rog, Emilia Graur e cea dintâi din cer. Ei, unde va fi atunci ?

— Nu așa, fetițelor ! Nu aceea vor fi cei din cer, ci cei cari au fost cei din cer în viața din urmă, cari au fost cei din cer în viața din urmă...

— Așa-i, — confirm eu. Toți vom intra atunci și ne vom prezenta în fața judecătorului. Și vom ajunge, unii de-a stînga, iar alții de-a dreapta. Voi, de care parte ați vrea să ajungeți ?

— Cu scînteii în ochișori, îmi răspund iarăși, toate, în cor :

— Mă rog, de-a dreapta...

recreație. Să nu clevetiți. Să ascultați de profesoare. Să vă grijii hațina și ghetete, că sunt scumpe, iar părinții voștri n'au isvor de bani la casă...

Apoi revin la lecție.

— Oamenii se vor uita la Isus cu răsuflarea oprită. Iar el se va întoarce către cei din dreapta și le va zice : Veniți, bine-cuvîntații părintelui meu, că am fost flămînd și mi-ați dat să mîncăm, am fost setos și mi-ați dat să beau, am fost gol și m'ați îmbrăcat... Se va întoarce apoi către cei răi și le va zice și lor : Duceți-vă dela mine, blestemaților, în focul cel de veți, că am fost flămînd și nu mi-ați dat să mîncăm, am fost setos și nu mi-ați dat să beau, am fost gol și nu m'ați îmbrăcat. Inspăimîntați și cu ochii plini de lacrimi, cei răi vor întreba : Doamne, când te-am văzut flămînd, setos și gol și să nu-ți fi slujit ție ? Aruncându-le o privire tristă Isus le va răspunde : Dacă n'ați făcut acestea fraților mei mai mici, nici mie nu mi-ați făcut...

— Mă rog, cine sunt frații lui Isus ?

— Oamenii. Cel ce dă măcar o coajă de pâine unui om sărac, o dă lui Isus...

— Mă rog, eu am dat unui copil sărac chiar o bucată întregă de pâine...

— Eu, mă rog, am dat unui cerșetor cinci lei...

— Eu doi, unei fetițe flămînde...

— Bine, bine ! Dar voi, nu acum sunteți datoare să ajutați pe cei săraci, ci atunci când veți avea averea voastră...

— Mă rog pînea aceea a fost chiar a mea. Mi-a dat-o mama ca s'o mîncăm în recreație...

Dar, am întîlnit pe omul acela într'un colț de stradă și mi-a fost milă de el...

— Mă rog, leii acela...

— Bine, bine ! Dar acum spuneți-mi, ce credeți : unde se vor duce cei buni ?

— În rai, îmi răspund toate în cor.

— Aveți dreptate. Ei vor fi pururea cu Isus, pururea fericiți... Dar cei răi ?

— În iad, — îmi răspund a doua oară, îmbujorate de spaimă.

Se face apoi tăcere. Ochiul lor se deschid mari, mari și se îndreaptă spre mine.

— Știu la ce vă gândiți. Le zic. Voi ziceți în gândul vostru : pe atunci vom fi moarte. Nu se va mai cunoaște nici urma cenușei noastre...

— Mă rog, e adevărat. Eu tocmai la asta m'am gândit.

— Și eu...

— Și eu...

— Eu nu, — protestează o broscuță bălaie și cu ochii vineți din banca a cincea. Mie mi-a spus mama, că atunci toți vom învia...

— Așa-i, — confirm eu. Toți vom învia atunci și ne vom prezenta în fața judecătorului. Și vom ajunge, unii de-a stînga, iar alții de-a dreapta. Voi, de care parte ați vrea să ajungeți ?

Cu scînteii în ochișori, îmi răspund iarăși, toate, în cor :

— Mă rog, de-a dreapta...

— Mă rog, Lili Corneanu va ajunge de-a stînga. Mi-a dat un pumn...

— Mă rog, sare Lili Corneanu ca mușcată de șarpe, ea e de vină. Mi-a zis mincinoasă...

Fac o mică pauză, ca să le împac. Arunc apoi o privire asupra clasei întregi, cu gândul să aleg pe una, care să spună rezumatul lecției, când, o altă „broscuță” îmi strică tot planul.

— Mă rog, — îmi zice, roșind toată — se vor cunoaște atunci oamenii unul pe altul ?

— Se vor cunoaște, — îi răspund. O să ne vedem atunci, cu toții...

— O să te vedem și pe dumneata, domnule părinte ?

— Firește. Ce credeți voi ?

— Atunci, e bine, — strigă toate, bătînd în palme. Atunci e bine...

— De ce ? fac eu, privindu-le mirat.

— Noi o să rugăm pe Isus să te pună și pe dumneata de-a dreapta. O să-i spunem, că n'ai fost un om rău...

Cu vorba înecată în gât și cu mâinele împreunate pe piept, mă uit trist la ele. De unde știți voi, broscuțelor, că eu nu sunt om rău ?

După oră, o iau către cancelaria școlii, strîngînd catalogul subsoară și fredonînd :

*Dies irae, dies illa,
Solvat saeculum in favilla...*

În ziua aceea, eu voi sta tremurînd în fața celui care cunoaște inimile și răunchii și care, mă cunoaște și pe mine așa cum sunt, nu cum mă știe lumea. Treizeci și cinci de perechi de ochi se vor îndrepta rugători spre el și treizeci și cinci de buze mici vor ciripi :

— Pune-l, Doamne, și pe el de-a dreapta. Că n'a fost om rău...

Dar, cine știe, micile mele protectoare, n'o să fie zadarnică toată protecția voastră ?

J I D U L

de CEZAR PRUTEANU

— Ai vexl? ⁴⁾
 — Am.
 — Inculpat, numele tău e?
 — E.
 — Tu ai subscris?
 — Sub., (dând din cap aprobator).
 — Atunci? și tânărul magistrat mutat „disciplinar“ la Sighet dădu din mâini în semn „de! n'am ce-ți face!“ și cu gândul că n'o întârziea dela masa Prefectului începu să dicteze grăbit, grefierului, sentința. Ion Lupșan, omul cu „vexl“ țepăn ca la militarie, aiurit parcă, privea cu ochii rățaciți când la icoana M. S. Regelui când la crucea de pe masă. Moişă Leib, pestriț la față, cu ochi de starcă își domolea senin un surâs încărlionț de barbă... Din tot, Lupșan, n'a văzut de cât repetatele scoateri de ceasornic ale judecătorului și n'a înțeles decât: „condamnă-m pe păritul Ion Lupșan, plugar, domiciliat în comuna Strâmtura în vârstă de 30 ani la plata integrală a poliței în valoare de 10.000 lei d-lui Moişă Leib comerciant din suscrisa comună și în caz de neplată, la sequestrarea întregii averi mișcătoare... A'nțeles și parcă n'a înțeles! De dumirit nici că se poate. Cu ochii rățaciți când la icoana M. S. Regelui când la crucea de pe masă, i se părea că visează, că bara de lemn pierd împreună cu masa judecătii, că judecătorul și-a luat pălăria și-a dispărut într'un nor de fum (poate la prefect acasă) și că nu mai vede crucea dar că în locul crucei se află un șip de răchie... Da! Da! Se sterge la ochi. Nu-i minciună, masa judecătii s'a întors la loc și pe ea e un șip de răchie. Și-ar întinde mâna să-l ia să vadă dacă e răchie și dacă e șipul din care a băut el prima dată în crășma lui Moişă. Dar mâna nu și-o poate întinde. că-i lipită de pantalonii albi și largi, de cât, așa, cum a fost lipită când s'a înfățișat „de voe“ colonelului dela vânători și-a cerut limpede să meargă și el la Tisa... Ar întinde mâna, dar lângă cel șip, a mai pus Moişă un alt șip, și altul, și altul... și totuș nu se dumirește Lupșan, ce cută șipurile tam-ne-sam în localul judecătoriei și de ce Moişă zămbitor i-le așează în față rând pe rând ca „cuglele“.)

Boulenii, își cunosc destul de bine casa și opriți în drum așteaptă pe Mica „fata cea cu clase făcute mai mult în cuina d-lui Invățător“ să dezăvorească porțile din cercul de plev²⁾ și să poarte caru'n spre poiată.

— Agiuns?
 — 'gibns muere, gată-te. Și Ana, trase tolu de pe ochii, clipi din gene în bătaia nămiezelui de vară, sări sprintenă după un somn trudit de căruțare, ajută hărhatului să descarge bulendrele și pe neîntrebate începu a desjuga. Lupșan, urcând treptele de piatră dela intrare în mână cu desaga își aruncă ochii peste zăplazul mărunț. De pe stre drum Moişă, din pragul crășmei cu „beuturi spirtoase și alte vânzări în amănunte“ îi strigă o vorhă:
 — Bine-ai venit Domn Lupșan.
 — Noroc, Jidule!
 — Cum ți-a mers la târg?
 — Mult'am' om cumpărat ia o ghițea și...
 — Su-ți triască! Da' nu ti mai vezi.
 — Lucru...
 — Și pi la noi nu vii. Acum, vorba Leia nevasta lui Moişă eșită și ea pe

jumătate n'uşă. Vorbea nu Leia, ci ochii ei scânteetori, ochii ei de șarpe ce stâlpea românul lângă țegheua negustorului. Vorbea Leia, Leia de-acum zece ani, copila veșnic tânără cu părul ca a-rama nouă cu mâinele mici și albe. Vorbea Leia ce aducea fecierului Lupșan o cușmă plină cu sgrunțuri de țucur⁴⁾ în nopți viorii de mult, de mult, numai și numai să-l țuce,) odată!.. Lupșan, îi cunoaște glasul, îi știe ochii. S'a ferit ca de prăpăd și se ferește! Acum, e om insurat cu cununie, are o copilă harnică și deșteaptă și balul⁶⁾ e că tocmai în fața casei lui e crășma lu' Moişă.

— Ni ocolești D-ta.
 — Ba.
 — Nai intrat la noi niciodată.
 — N'am.
 — Dice? Spune mă rog dice? Căr-ciuma noastră e curată, la noi nu vin hoți. Dice? La noi trage toți birăii⁷⁾ și în petrecutul vorbelor Leia numai e cu jumătate de trup în mijlocul ușei, ci în mijlocul drumului, iar Lupșan, de pe trepte, dă răspunsuri cercetând ușorii porței Moişă, închizând un ochiu a economie, plescând din limba-i cleioasă:
 — Si-am răchie... miț! Spune tu Leio.
 — Așa să ne-ajute D-zeu dacă nu spun adevărat nici la „grofi“ nu se găsește...
 — Ce-nu pasă.
 — Să guști.
 — Ha!
 — O picătură... Adu Moişă o picătură... Dl. Lupșan e prietinel nostru.

— Ba! n'am parole, nu cumpăr!
 — In cinste. Și până să zică „in cinste“ Moişă i-a și întins sub nas, un pocal. Și „că-i albă, ba! nu-i albă... să-ți trăiască ghițeaua, că bun e, mulțam, bea-l tot“. Lupșan, nemâncat din ziori, hărtănit de drum și timp simți în foale⁸⁾ cum arde răchia de tare ce e și în gătjele o mireasmă dulce și bună.
 — Așa-i?
 — Așa.
 — N'am grăit strâmb?
 — Nu! Si Moişă spre Lupșan cu gât de cocostărc întins, cu mărul lui Adam eșit în afară simțea răspunsul:
 — Tare-i bun... tii!
 — Atunci îți mai dau un pocal.
 — Nu jidule, destul îi și-apoi n'am nici mărunței.

— Las, un pocal, nu-i nevoie mare.
 — Ioi... făcu Leia cu o strâmbătură, D-ta ai credință la noi și nu numai pentru o răchie... Lupșan, stătea pe gânduri: Nici Ana n'a gătat de masă, și până oi înfulica, ce-i un rachiu? Leia, cu ochi adânci, mulțumitori îl împinse ușor în dughiana scundă și întunecoasă. Lupșan numai un pas a făcut cu gând să stea lângă țigheea, pe fugă să ia un pocal și sbughio acasă, dar i-a întins mâna Crețu, un român cât un munte care-si uită „hibă-sărăcie“ într'un „jins ars“⁹⁾ și dacă îi întinde Crețu mâna lui cât două, ai grijă nu știu de ce să i-o strângi cu un zămbet mios și pe tăcute să-ți ei și-un scaun să te așezi frumușel lângă el și să-ți scoți „boșă“¹⁰⁾ cu tutun, aprinzi luleaua cu capăt lung de-ți vine pân' la brâu, trași setos un fum și prin rotogetul alhăstrui de fum vezi și te minunezi cum de știe Crețu cu pumnul mâinei „cât două“ să bată n' masă și în loc să se cutremure șipurile să dărdăe jidul la țegheua.

— Răchie, jidule, că am ortac¹¹⁾. Și Moişă se strecoară binișor cu răchia pe

lângă Crețu de simte cum i se încere pielea pe spinare.

— Noroc!
 — ...Și Pace! Duce Lupșan pocalul gură, o sorbitură — bună dar preleacă a fost răchia — și îndemnat aducere aminte că la jid oricând „credință“¹²⁾ simte cum tăria spirit din foale îl învăpăiază, nu vrea să mai prejos decât Crețu.

— Încă un rând, dau eu. Moişă se chină a tot înțelegător. Și rândul... Au inchinat: Ghiogălt! S'a stre răchia pe gătjele... Ce bună e! Un rând l'a dat Crețu, Lupșan se ridică plece, Moişă vine cu un rând al doar Lupșan întâia dată i-a călcat crășmă...

— Se poate? Bem și noi cu D-doi din sat se înființează. Alături Lupșan, au mai răsărit încă doi păcurar¹³⁾ și un ostaș. Și-au tras pahare în față și „făcuți“ de la crețu lui Leiba suduesc, cel dintâi pe de tar că cere mult la biletele de viață lălat că doar majorul știe cât costă bilet de „conced“. Pe Ilie „million“ un prăpădit fără pământ și bucată, case și bănet toțite n' băutură — ne bue să-l mai cheme nimeni la băcăci vine singur. Dă binețe frumos, un rând pentru Crețu și mai bag liotă și pe „Floricele fir un fir“¹⁴⁾ și dacă cetera plânge doina un susur de isvoras „ostașul“ dă pe frunte trage la timp un chioț, Lupșan îl ajută la:

*Cât e Maramureșu'
 Nu-i fecior precum ești tu
 Câte flori pe Iza¹⁴⁾ în sus
 Toate cu mândra le-am pur
 Câte-am pus pândă la prână
 Toate-s mândre și s'au prină
 Câte-am pus pândă în seard
 Toate biete! se uscard...*

sau — și toți ascultă mirați — pe numai urechi — când ostașul l'a un cânt nou auzit într'o crășmă București:

*Mult îmi plac fetițele
 Când saltă rochițele...*

Leia, ascunsă la țegheua după de cărnași și covrigi punctați de supraveghează și socotește pe un do ziar, „rândurile“, iar din când când aruncă priviri poficioase la șan care, din ce în ce mai arde cântec și băntură a uitat de casă, de masă, și cu obrazii înfloriți dul bănturei, golind pahar după începe să trăească aeeva simț bine și foarte fericit. O ceartă colț, o palmă răsunătoare într' gher de crășmă pe lângă nas și iiii-t' născut de drumul arcuț

- 1) Poliță.
- 2) Popici.
- 3) Fier.
- 4) Zahăr.
- 5) Sărut.
- 6) Nevoia, necazul.
- 7) Primari.
- 8) Stomac.
- 9) Tăciș.
- 10) Pungă.
- 11) Prietin, tovarăș.
- 12) Incredere.
- 13) Cioban.
- 14) Râu în Maramureș.

orva sticle și pahare îl trezește în „soba¹⁵⁾ de oaspeți” a jidului încopciat de grumaz de două brațe moi și alintătoare.

— Ioane, Ioane nu mă ocoli. Doi ochi negri, scântetori îl ațâtau. Buze calde, dulci îl făcure să-și piardă mintea. Infiorat de tăria sărutului, prinse în brațe făptura, o lipi de pieptul lui și ca într-o neștiință, — beat de răchie, beat de trup — o ridică leșnicios în aer ca pe-un lujer și-o îngrămădi pe lăicerul plin cu „dricare¹⁶⁾” de puf..

S'a potolit larva din crăsmă. Ușa s'a deschis încetitor și Lupșan privește mirat la hărtia dreptunghiulară ce i-o întinde surâzând smerit Moişă.

Ce-i asta?

— Ai bani?

— N'am,

— Un vexl. Îl iscălești pentru rachiile băute, bade Ioane. „Bade Ioane¹⁷⁾” mai înainte Moişă îi zicea „Domn Ioane” Lupșan își trece privirea peste socoată și aiurit ia în mână „peana¹⁷⁾” și cu un ochiu la Leia care își tocmește peruca, își semnează stângaci numele.

— E întâiul vexl, Ioane! și Moişă ridică hărtia dreptunghiulară, se uită la ea în zare, o păturește cu băgare de seamă și-o pune într'un sac doldora de ale multe asemenea „jidule”. Nis-nai, Lupșan, își caută pe sub lavită pălăria. Întinde-o mână moale jidului și scoborând în drum, treptele crăsmei din golul minții nedumerite prinde un singur gând:

— Dece mi-a zis... Ioane?

Din ziua aceea, în fața îndureratei Ana, Lupșan s'a jurat că nu mai intră la Jid. Cămăruța lui cu paturi cumpărate din Sighet, cu scoarțe, farfurii frumuse răduite în blidare pe pereți, cu icoana între cele două ferestre și în deosebi ochii mirați, neștiutori ai Micei în întărit mai mult. Nu va mai merge la Jid. Nu va mai vedea pe Leia. Simțea că-i este scârba de el, el Lupșan decorat în luptele dela Tisa. Lupșan cel mai harnic fruntaș al satului să se amestece în cloaca beșivilor? Nu! Hotărât: Nu! A doua zi, la Jid a fost cercetare cu martori și la „fața locului” de către jandarmi pentru geamuri, sticle sparte și lavite rămase fără un picior și răzimătare. L'au chemat și pe el. Dar d. șef, nu înțelegea cum el a fost în altă odaie când s'a întâmplat necazul. Leia, nici ca n'a putut să deslușească și pentru că „ancheta” merge greu și mai mult se încălecau cercetările, și-a făcut loc răchia cea dulce, cea bună, cea iscătoare de neînțelegeri și totuși cea împăciuitoare. Cum o fi mers cercetările Lupșan nu s'a putut dumiri. Lupșan atâta știe că: mai de omenie, mai de rușine că oricând cu „autoritățile trebuie să te ai bine”, a cumpărat toată seara rachie pe „credință” și că s'a trezit dimineața în poduțel vitelor, frământat de-un singur gând:

— Dece mi-a spus jidul măi Ioane? Un timp s'a ținut să nu mai dea ochii cu Moişă dar când si-a făcut „mărunte” de pe niște grâu ca să-i plătească fie că banii n'au fost deajuns, fie că nu și-a făcut românul nost' socoata bine numai că s'a pomenit că a mai pierdut o noapte cu răchie și că beat turtă la asvârliț jidovul în drum după ce iscălise al treilea vexl. Doi ani de secetă și Lupșan și-a vândut „ghițeaua” și bou-

lenii, ce bruma bucate a mai strâns din câmpul uscat de arșiță, la dat jidului pentru dobânzi. Iarna, aspră neertătoare, l'a găsit cu hambarul gol și Moişă ori când la oameni de omenie gata să sară în ajutor i-a vândut grâu pentru pită cu de două ori prețului cu care îl luase în toamnă, iar pentru dobânzile rămase la care se socotise alte dobânzi, Lupșan a mai dat un vexl. Și 'ntr'o bună zi, Moişă, ia tăiat calea și l-a muștrat că n'ar fi rău să-și plătească datoria.

— N'am jidule, n'am...

— Să dea D-zeu să ai, nu-i bai... la tras în crăsmă, cu un cârnat prăjit și o răchie mai încă una barem, asta în cinste și ca să se afle în treabă și-a deschis Moişă sacul cu hărtii dreptunghiulare. a scos pe indelete una câte una vexlele Lupșanului, le-a pipăit, le-a desmierdat cu duioșie de părinte și voind să treacă toate sumele datorate într'un singur vexl, s'a adâncit în socoteli cu „șicu %”. Lupșan, amețit de „cinste” și de ochii serpești ai Leii, a trecut în soba de oaspeți, iar Moişă într'un târziu surâzător, smerit i-a întins vexlul-nou, alături o sticlă cu „tintă” și-o peană. Zece mii lei scris citet, i-a trecut Lupșanului pe dinainte. De-odată s'a trezit în toată beția. Și-a dat seama că a fost jupuit, că dobânda a devenit capital cu o nouă dobândă și a strigat, s'a rugat, în zadar. Moişă răbdător i-a închis ușa crăsmei în nas:

— Măi lotrule¹⁸⁾ dacă până în 5 zile nu plătești, merem la Jude...

— Dece mi-a zis: măi lotrule?

Codrul plânge alături cu vântul a toamnei îngropăciune. Inoptarea, își deschee haina cu bumbi de argint și-un frig de cel hain pune drumeților cojoc de gheață. Drumeții, sau înemerit să fie Lupșan și Moişă. Cel dintâi are o mișea până în genuchi și nu prea îi pasă. Moişă, haine nemțești făcute „pe corp” pentru nunta lui cu Leia. Drumul dela Sighet la Strâmtura e de 30 km. Lupșan, telui de nenorocirea ce-l lovide ca un maiu la moalele capului, nici n'a știut unde și cât merge, prins de noapte în pădure, obosit, și-a găsit un locșor a strâns crengi a scăpărat din amnar și și-a aprins focul și luleaua.

Moişă, având acelaș drum nu găsește nici o „ocazie” de întors pe sus acasă și deși temător înodându-și frica în inimă s'a așezat și el pe-o buturugă. Tot drumul Lupșan, smolit la față, chinuit ca de-o durere vie, socotea cum să „ni-

micească” pe Jid. Să-l strângă de gât, să-l tae și punea mâna pe junghiul din chimir, acum se mulțumea să-și prăjească pe foc într'o frigăruie de lemn o bucată de clisă și să-l privească pe sub stuful sprâncenelor imbinat. Moişă, sgribulit de frig, obosit și nemânca!, în clipa aceea un fel de „bogda proste” arunca priviri lăhnite la părjolul clisei. Se căută și el prin buzunare după un chibrit să-și facă foc dar nu găsi. Făl-cile începuse să-i joace, negrul codrului să-l înfioare. Ar fi vrut să plece mai departe dar nici să se urnească nu putea. Dece n'a rămas la Sighet? Masă, hotel, și i-a spus Leia să nu-și cheltuească măruntul, Moişă, a început să dărdăe. Lupșanului în bătaia flăcărilor a început să-i vadă umerii desfăcuți, mai largi, grumazul a taur vânjoșia brațelor cât puterea lui Crețu. Frigul și spaima îl coplesiră. Foamea, îi zugrăvea bucate de clisă mare, mai mare, mult mai mare: parcă era o vietate. Da! da! o vietate. Moişă nu-și deslipește ochii după învârțitul ei. Are cap, coadă, porc întreg, clisa e un porc întreg pe jeratec și ce mai jeratec! Lupșan frigea acum un grăsun și o licărire de amintire îi fulgeră cuvintele bunicului rabin de Kolomea: „Praznicul lotrilor e întotdeauna o vită întreagă friptă sub spuză de jeratec”. Și fața întunecată a Lupșanului spunea că-i de lotru. Ba, Moişă într'un rând îl văzu chiar cum se ridică, (Ioi! ce înalt) e Lupșan, niciodată n'a fost Lupșan așa un Goliad!) cum își pipăie pistoalele și junghiurile dela chimir cum le mângăe, uite! le scoate, le scoate pe rând, și le alege, cum joacă focul în lama lor și cum le încearcă ascuțișul — briciu și se îndreaptă spre Moişă. Iată-l rânjind ca o fiară, a făcut un pas, încă un pas, vine.

— Oh! Iartă-mă... Ioane, bade Ioane. Domnu Ioane! Moişă și-a pierdut cunoștința. Apoi: căldura focului îl desmeticește. Holbează ochii înrâmați cu arniciu roșu și bălbăe:

— Mai omorât?

— Nu! Dece să te omor?

— Adevărat? Ce bine! Ce bine!... Și cine m'a adus lângă foc?

— Eu.

— D-ta?

— Da! că înghetaseși pe buturugă ca un pițigol. Ți-e foame?

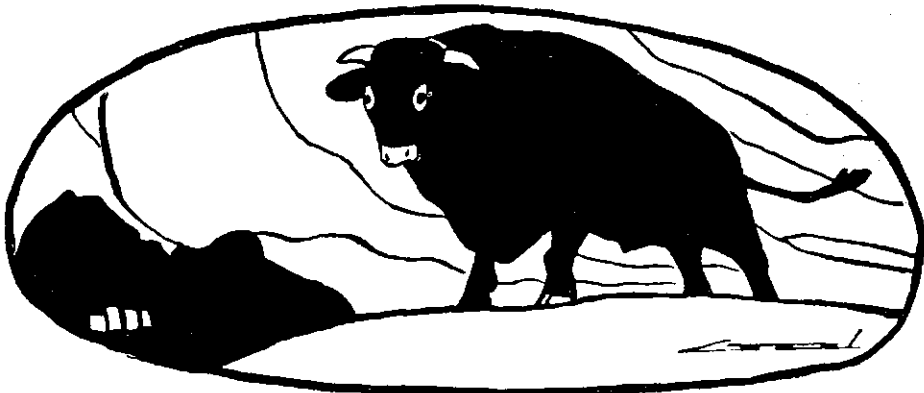
— Ioi! și încă ce foame...

— Măncă! și Lupșan creștă o bucată de clisă și i-o întinse.

Moişă, făcu din stânga lui o mână cât mai lungă, iar cu dreapta cercetă pe ascuns bumbii de la buzunarul cu vexl.

18) Hoț.

CESAR PRUTEANU

15) Odae.

16) Perini mari.

17) Toc de scris.

T e a t r u

cronica dramatică

TEATRUL REGINA MARIA

„TOPAZE” de MARCEL PAGNOL

Cred, că autorul piesei Topaze e tânăr, chiar foarte tânăr.

Are talent mare, frăgezime de inspirație și îndrăzneală. În loc de îndrăzneală, aş putea să spun, că are imaginație cu care înfrânge convenționalul anarențelor și bruschează fățărnicia realității.

Ca structură, ca atmosferă, ca ton ironic, ca modalitate tehnică teatrală de strecurarea lirismului, prin confruntarea unei stări ideologice cu brutalitatea reală, piesa lui Marcel Pagnol pare înrudită cu comedile lui de Flers.

Topaze, adică domnul Topaze, este un profesor conștiincios: propovăduiește morală; învață pe elevi ce-i bine: îi îndrumază în domeniul virtuții; îi face să cunoască sensul adânc al dreptății.

Par din cauza conflictului cu mama unui elev, — d-nă cu influență și cu avere — Topaze e dat afară. Sincer, d. Topaze a spus d-nei, că fiul ei este imbecil.

Dar Topaze nu rămâne pe drumuri. Intră în casa unei d-ne, amică intimă a unui consilier municipal și e trans-

format în omul de afaceri al consilierului.

Virtuosul, moralul și moralistul Topaze se desmeticește. Femeia, pe care o iubea el, e amanta consilierului; în numele lui Topaze și cu complicitatea lui, consilierul făcea tot soiul de afaceri verzoase.

Topaze nu văzuse și nu trăise decât la suprafață. Acum, începe să vadă și mai ales să înțeleagă și reversul. Furtul e nepedepsit, șantajul e sistem, escrocheria e la ordinea zilei, Banul face gloria, virtutea e... virtuoasă pentru cei cu bani.

D. Topaze a înțeles viața. Câștigând mult prin metodele curente, va putea să fie din nou moral și propovăduitor de corectitudine.

Verva cu care i scrisă, piesa, vibranta replica, comical transformării personalității, sub înfrăurirea banului și dragostei și mai ales, înțelesul profund din desfășurarea acțiunii, fac ca această piesă să aibă real succes.

Pe scenă, Topaze a fost înfățișat cu vervă, cu agerime, dar și cu oarecare culoare locală, cu tot firescul de d. Maximilian.

Se pare, că d. Maximilian a stăruiț mai mult în fixarea contrastelor dintre primul Topaze moral și sărac și cel de-al doilea Topaze, îmbogățit și cinic.

Sub călăuzirea d-lui Maximilian, și-au interpretat rolurile adecvat, d-nii Talianu și Fintii și d-na Nolly Sterian.

TEATRUL NAȚIONAL

„NORA” cu d-na AGEPSINA MACRI

De câteori direcția Teatrului Național se hotărăște să reprezinte o piesă de Ibsen, de atâtea ori, dovedește că a știut să înfrângă păienjenitul unor dificultăți și să dovedească biruința preocupărilor estetice față de teatrul mare, de artă în tot cuprinsul maicstos al cuvântului.

Teatrul lui Ibsen poate să fie mai mult ca oricare altul de folos publicului nostru, ca să-i împărtășe și ideii, să-i provoace sbuciumări între lenea prejudecăților și ideea care macină stări sufletești anahronice: să-l smulgă din parazitismul distracției degenerate prin teatrul oricum: să-l facă atent, că teatrul e atceva decât distracție.

„NORA” la Național e un prilej de facorinare a unei artiste care a urcat cu încredere și cu talent necontestat ierarhia.

Rolul Norei consacră.

D-na Agepsina Macri-Eftimiu în „Nora” a isbutit fără îndoială să cucerească stăruință și unanimă apreciere.

Sbuciumul Norei, umilința, sacrificiul și eroi iluminarea liberării nu numai că le-a trăit, dar le-a valorificat d-na Macri Eftimiu. Le-a dat vigoare.

O feliicită din toată inima.

B. CECROPIDE

AMINTIRI DESPRE DIMITRIE STURZA

Partidul liberal era de câțiva ani la putere, dar regimul se făcuse nepopular dela început, șeful său, Dimitrie Sturdza fiind silit să ordoneze „economii sălbatice”, să aplice lefurilor publice falmoasa „curbă”, să azeze mecanismul pensiilor pe baze reduse, ca să ție pient greutăților create de criza din 1909, care forțase partidul conservator să se retragă dela conducerea Statului, după scene emoționante cu regele Carol.

Spre a-și lua revanșa, opoziția ducea o luptă din cele mai viguroase.

Văzând că lucrurile se încurcă rău, stăpîni partidului se hotărîră să provoace retragerea ministerului, Sarcina, destul de ingrată, căzu pe „tinerii generoși”, fostii socialisti pe cari Sturdza îi primise în partid fără nici o simpatie, cedând cerințelor altora de a se altoi cadrelor vechi cu idei noi.

În adevăr, într-o zi, tocmai când primul ministru se sfădea cu un opozant infierbântat, doctorul Radovici se ridică și declară:

— Vă rog să-mi primiți demisia din vice-președinte al Camerei!

Sturdza încrămențește. Dar își revine repede și-l fulgeră cu degetul:

— Se va primi!

A doua zi, abea se deschisese ședința, și Vasile Morțun se sui la tribună:

— Vă rog să luați act că am demisionat din calitate de vice-președinte!

— Foarte bine ai făcut! strigă Sturdza, agităndu-se în mijlocul miniștrilor, strănși între dorința majorității, de a

se retrage, și între voința șefului, de a rămâne.

Dar a treia zi, de pe banca opoziției, — simbol prevestitor, — se înalță o statură lungă și slabă, dominată de un cap negru, cu ochelari, ale cărui priviri pătrunzătoare și a cărui ingeniozitate creiatoare cuceriseră un deosebit prestigiu în partid.

— Și eu demisionez dela vice-președinția Camerei!

Asta era prea mult. Tache Protopopescu, subdirectorul său dela Creditul Rural!

Sturdza sări ca o jucărie apăsată pe resort și tipă, cu un amestec de revoltă și disperare:

— Ei și! Poți să pleci și dumneata! Și tot o să rămân aci! Voi demisiona atunci când voi vrea eu! Am să stau o sută de ani și o să lucrez pentru țară! Așa să știți!

Ședința s-a ridicat în mijlocul unei mari emoțiuni.

Primul ministru a înfășcat servietă, a trântit ușil și a plecat, scoborând repede și cu pași mici dealul Mitropoliei.

A doua zi, Regele Carol primea demisia lui Sturdza, unul din cei mai merituoși și mai neobosiți muncitori ai Statului, și G. Gr. Cantacuzino forma guvernul.

Luptele politice făcuseră din Tache Ionescu cel mai strașnic adversar al lui Dimitrie Sturdza.

Conu Mitiță nu suferea pe avocați, și când avocații se dedeau la el, îi ura. Era natural ca furia cea mai mare să i-o deslănțue cel mai strălucit avocat, orator și om politic al timpului său.

Când auzea de o nouă interrelare, de un nou discurs de o nouă ofensivă a lui Take, conu Mitiță se încruntă, tremura de neceaz și exclamă:

— Belzebut!

Iată că vine timpul unei alegeri parțiale la Craiova. Partidul conservator se face luntre și punte, candidatul guvernului liberal cade, candidatul opoziției, Take Ionescu, reușește.

Dela clubul Vanicu, iluminat, se trimite primului-ministru următoarea telegramă:

F. F. Urgent.

Prezidentul Consiliului

Loco

Belzebut ales! Felicitările noastre:

Țara

Ce-a zis gara și mai ales degetul lui conu Mitiță, e ușor de ghicit.

Și cu toate astea, atunci când mișcările țărănești au determinat retragerea guvernului conservator și revenirea liberatilor, Take Ionescu s'a făcut raportul reformelor rurale prezentate de Dimitrie Sturdza și conu Mitiță l-a îmbrățișat în Cameră, în mijlocul unei emoțiuni de zile grele — și de oameni mari

MHAIU. MORA

TEATRUL SI SCENA

de ALEXANDRU HODOȘ

Oricâte drepturi ar avea să năzuiască prin propriile sale puteri la o intrare permanentă pe poarta cetății literare teatrul nu-și trăește adevărata lui menire decât pe scenă, la lumina schimbătoare a rampei, printre decorurile de pânză vopsită, lângă cușca filedă a suflerului, acest dăluu credincios al replicii. Teatrul nu e lectură, ci spectacol. Eroii lui, ca să se facă pe deplin înțeleși, au nevoie de o reîncarnare. Mediul lor înconjurător preînde o expresie plastică.

Unui autor dramatic de dimensiunile uriașe ale lui Shakespeare îi stă foarte bine, nu-i vorbă, și în rafturile bibliotecii unde priceputul custode Taine ia dat un loc de cinste printre genialii colecționari de documente omenestii. Cu toate acestea, neostenită lui forță creatoare nu se simte la largul ei decât pe scenă. Othello trebuie să-și urle turbarea aieră, iar Falstaff se cuvine să intre în cosul cu rufe murdare de față cu toată lumea.

Există, între literatura vorbită, care e teatrul, și literatura scrisă, care cuprinde romanul, novela și poezia, o deosebită, mult asemănătoare cu aceea dintre actualitate și istorie. Literatura scrisă se înfățișează ca un ecou al trecutului. Poetul e, și el, un fel de cronicar al propriilor sale evenimente sentimentale. Lectura vorbită aparține, însă, totdeauna prezentului. Dramaturgul nu povestește, el face să se miște pe dinaintea noastră oameni în carne și în oase.

Între spectatorul din stal, îmbrăcat într-un veston tăiat după ultimul jurnal, și cadetul Cyrano de Bergerac în vestă de piele, făcând versuri în rotiseria lui Bagueueau, se naște o controversă asupra timpului și spațiului, care se sfârșește, dacă interpretii își fac datoria, cu învințirea deplină a poetului-spășosin. Prin vraja unei iluzii, pe care numai arta dramatică o poate oferi, iată-ne nevoiți să escaladăm câteva veacuri înapoi urmându-ne, toți câți suntem în sală, sentimentelor cu ducile de Richleieu, cu Artagnan și cu prețioasa Roxană. Experiința nu-și displăcută...

Întrebarea e: cum se săvârșește această înfățișare? Cine pune la cale amăgirea? Actorii? Costumele? Decorul? Se înțelege, că fiecare în parte, și toate la un loc.

Până să se ajungă la o armonie între elementele de exteriorizare ale teatrului, a fost nevoie de o lungă serie de reforme pe scenă. Ba, dacă vom privi cu atenție cele mai noi realizări ale regizorilor contemporani, despre un echilibru desăvârșit nu se poate vorbi nici astăzi. Era

o vreme, când actorul, proteică încarnare de variate forme umane, stăpânea templul Thaliei ca un adevărat rege al gestului și zeu al coardelor vocale. El îmbrăca mărinimia lui Octavian August în pantaloni de catifea împodobii cu dantelă și dădea lupta dela Farsale în cuprinsul unui salon tapisat cu gobelinuri.

Teatrul a cunoscut, astfel, o lungă epocă de convenționalism. Nimic nu era firesc, totul era contrafăcut. Interpretii își declamau rolurile cu glasuri de împrumut, indulcindu-le, dacă jucau pe Romeo, coborându-le în pimniță dacă apăreau în Jago. Discipolii nu aveau altă țintă decât să imite cât mai exact defectele înaintașilor. Beregata maestrului era supremul ideal al ucenicilor. Pe timpul acela, decorurile nu constituiau decât indicațiuni primitive și elementare, pentru ca spectatorul să afle (cu aproximație) locul unde se petrece acțiunea. Nici o grijă specială pentru frumusețea picturală a pânzelor întinse, ca vai de lume, pe fășii de scândură. Cât despre tendința de a stiliza un colț de pădure sau de a crea o atmosferă între cei patru pereți ai unei odăi, nici pomeneală!

A fost epoca tiradelor răcnite, a săbiile de carton și a castelelor de mucava.

Reacțiunea împotriva acestei dezolante mizerii a fost aceea a realismului. Când s'a înfipt pentru întâia oară în pânza decorului o use veritabilă, de lemn, cu periaz, tâțani și clantă, — o use în carne și oase, dacă putem să-i spunem așa — semnalul revoluției a fost dat. Destul a fost o chestiune de tehnică, la care s'a înhămat, cu spontană gentilețe, pictura decorativă. Artistul a coborât cu oala de vopsele în atelierul de decoruri al teatrului, și-a pus la dispoziție schițele sale, machetele sale, penelul său, și în locul acclorași copăci prăfuiți și ziduri zdrențuite cu cari se contrafăceau un codru tâlhăresc sau un palat de rege, au năvălit game nescărșite de tonuri policrome, vii sugestive și veridice, pe a căror varietate reflectoarele se plimbau cu lumini și mai uluitoare.

În felul acesta, imitația fidelă a lucrurilor reale a intrat pe scenă cu toate onorurile. Acum pădurea era cu adevărat pădure. Fiecare frunză imitată cu grijă, fiecare tulpină pictată după natură, fiecare scorbură fotografiată până la amăgire. Saloanele pieselor moderne s'au preschimbat în adevărate expoziții de mobilă de lux.

Imaginația a fost, însă, sacrificată. Fotografia se ridica, de multe ori, la valoarea unui peisagiu reușit, tot soiul de

becuri și de proiectoare veneau să ajute la creierea unei impresii a realității, dar mai sus nu năzuia. Iar arta regizorului cerea mai mult. Ea căuta drumurile unei noi expresii plastice în teatru, tâlmăcind cadrul acțiunii dramatice prin fragmente de priveliști stilizate, compunând din elemente decorative ambianta necesară înțelegerii mai adânci a psihologiei personajilor. Dibuind pe aceste cărări și a făcut apariția expresionismul.

Exagerările nouilor metode de reproducere a vieții pe scenă sunt cunoscute. La rândul lui, actorul a început să dispară copleșit de atâtea rânză ciudat vopsită, orbit de atâtea efecte de lumină, intimidat de propria lui eleganță. Nimeni nu bagă de seamă, că n'are haz când glumește, că sâsâie când iubește, că nu se aude când se revoltă. Toată lumea din sală privește extaziată decorul care e cubist, costumele cari sunt fanteziste, și efectele de lumină, cari sunt futuriste.

Din păcate, formele noi, cari ar trebui să izvorească din dorința de a crea o atmosferă necesară unei pătrunderi mai adânci a operei dramatice nu sunt totdeauna ferice găsite. Unele tentative de modernizare a repertoriului clasic au eșuat în ridicol. Nimeni n'a stat de vorbă cu un Hamlet în redingotă. O tânără trupă de teatru, care s'a și desmembrat după puțină trecere de vreme, încercase acum câțiva ani înscenarea unei brutale comedii de moravuri în decoruri dadaiste. Se potrivea ca nuca în perete...

Concluzia se zărește destul de transparentă. Meșterul nostru al tuturor, sfredelitorul Caragiale vorbește undeva cu ironia de care nu se putea despărți, despre nenumăratele stiluri literare: clar, concis, măreț, simplu, sublim și celălalte, respingându-le în bloc și neadmițând decât pe unul singur: stilul potrivit, care le cuprinde pe toate spre a înviesmânta, după nevoie, orice intențiune. Acelaș lucru se poate spune despre diferitele forme ale expresiunii dramatice. Nu există decât una: forma cea potrivită, care e chemată să îmbrace intențiunea adevărată a fiecărei opere dramatice.

Cum s'o găsească regizorul? E foarte simplu. Nu zace în miezul oricărei marionete de Paros o a doua Veneră ca aceea din Millo? Greuata e numai s'o scoți de-acolo cu dalta. Tinta va fi atinsă atunci când toți directorii de scenă, vor înțelege că actorul, costumul, decorul, nu sunt scopul teatrului, ci mijloacele prin cari literatura dramatică se încadrează în realitate.

critica literara

AL. PHILIPPIDE :
„Originile Românilor“

(Două volume)

I

Românii apar în istorie în secolul al VI-lea. Astfel scriitorul bizantin Teofilact (mort în 640), scrie că în anul 579, generalii Martinus și Comentiolus, voind să loviască pe Avari în Tracia, fură împiedicați dela aceasta printr-o spaimă ce le cuprinse armata. Căzând sarcina de pe spatele unui catâr, un soldat strigă către stăpânul dobitocului, în limba patriei sale: *retorna fratre!* Luând această chemare, drept un strigăt de alarmă, o rupse la fugă.

Theophanes, povestind acelaș fapt pe la 817 spune că s'ar fi spus: „*orna, torna, fratre!*“ Și acum căraușii Români din Pind când e gata să se răstoarnă sarcina unui cal sau catâr strigă: *toarnă, toarnă, frate!* De aci răstoarnă, forma compusă în dialectul dacoromană.

Ceeace sustine Jerecek că ar fi fost limba de comandă este îndrăzneată falsificare, ca și nemai pomenitul curaj de a asigura că Asăneștii au fost bulgari.

Cedrenos raportează că în luptele căpităniilor bulgare (David, Moise, Aron și Samoil), în contra împăratului Vasile al II-lea Bulgaroctonul, David fu ucis în Macedonia (prin 1010) la locul numit Stejarii Frumoși (între lacurile Castoria și Prespa) de către niște Valahi nomazi „adică păstori cari se purtau cu oile prin acele locuri, iarăși patria lor“.

Tot el adaugă aiurca că într-o altă luptă petrecută în anul 1016 între împăratul Vasile și Ivan, fiul lui Aron, în aceleși regiuni, iscoadele lui Ivan aflând că însuși împăratul ar veni asupra lor, alergară înspăimântate către oștirile lui Ioan, strigând: *(vezeite, o Kaiser!)* Asupra acestui *vezeite* (care ar veni dela *fugiti*) pare îndoielnic a fi un cuvânt românesc. Mai degrabă, după Jerecek, este un cuvânt slav. Astfel că acest citat, fără importanță, după alte mărturii, decizive, cade dela sine.

Insuși Vasile Bulgaroctonul dispune într'un rescript imperial, din 1019, ca toți Valahii (trebuie să fi fost foarte mulți, din moment ce-i citează în special, pe ei) din Bulgaria să se supună arhiepiscopului grec din Ohrida.

Veniamin de Tudela, în 1170, în călătoria sa prin Europa ca rabin, vede și pe Valahi: „Dincolo de Sperchios se începe Valahia, ai cărei locuitori așezați pe munți își dau numele de Valahi. În iuteală sunt asemenea căprioarelor. De pe munți ei se coboară în Grecia pentru pradă și hoții. Nimieni nu cutează a-i înfrunța în război și nici un rege nu i-a putut birui“.

Nicetas Xoniates, în secolul al XII-lea. „Împăratul găsi cetățile și satele în lărate prin noi fortificații, iar pe apărătorii lor agățați pe înălțimi după chipul cerbilor... Săriau ca și caprele peste prăpastii și nu primiau nici o luptă făcuse“.

Strategul Kekaomenos, în 1110 îi descrie astfel: „Așa e obiceiul lor, ca familiile și turmele Valahilor să petreacă din luna Aprilie până în Septembrie în munții cei mai înalți și în locurile cele mai reci“.

II

În 1189 se produce revoluția fraților Petru și Asan contra bizantinilor. Răscoala are succes și Assan, cu ajutorul Cumanilor dela stânga Dunării, reușește să bată în mai multe lupte pe Bizantini și să se proclame împărat.

Această revoluție creează al doilea imperiu româno-bulgar, care dăinuiește până la ivirea Turcilor în Europa.

Din cauza apărării tezei persistenței Românilor în Dacia, istoricii noștri de până la ivirea Turcilor în Europa. De cele două mari și puternice imperii—ce au durat cinci sute de ani aproape—româno-bulgare. Numai D. Ouciul, cu oarecare timiditate, a îndrăznit a arăta rolul covârșitor al Românilor, în al doilea imperiu mai cu seamă.

Pentru prima oară acum, d. Philippide, în cele două lucrări fundamentale ale sale, cu documente decizive, dovedește ceeace au susținut toți savanții streini de altfel că limba și poporul românesc, în marea lui majoritate, s'a format în Peninsula Balcanică. Fără întâiul și al doilea imperiu româno-bulgar, istoria românilor în timpurile vechi și în evul Mediu devine o poveste pentru copii, care nu explică nimic și nu documentează nimic. Limba română este aceeași la toate ramurile organizatiile bisericească, de stat, socială aceeași la Asanizi, ca ca și la domniile munteni sau moldoveni, ca și la voevozii ardeleni.

Persistența Românilor în Dacia este dovedită în orice caz. ceeace ne interesează pe noi, la venirea Ungurilor, noi am fost prezenți în Dacia, unde, probabil, însușite izolate, au stăruit și dela Aurelian înceace înfruntând imensa furtună a năvălirii Barbarilor. Legenda creată de d. Xenopol, a vietuirii de o mie de ani în munți, este ridicolă. Un popor nu poate duce o viață de troglodit, apărând deodată, în organizații unitare, cu organizație religioasă și socială, cu o cultură sau slavonă sau greacă ce predomină inertul dar cu o cultură.

Devezile d-lui Al. Philippide sunt aduse și de Fr. Ios. Sulzer (Geschichte des transalpinischen Daziens, Wien 1781).

Johannes Thumann (Untersuchungen ueber die Geschichte der oestlichen Voelker, Leipzig, 1774), profesor la Universitatea din Halle scrie: „Ei sunt frați (Români din Dacia) ai acelor din Macedonia coboritori din Tracii, cari sub numele de Geți și de Daci jucaseră un rol atât de însemnat. Sub stăpânirea romană, ei însușiră limba și obiceiurile romane și când Caracalla le dădu dreptul de cetățeni, ei luaseră numele de Romani. Nu se poate admite că împăratul Aurelian să fi strămutat peste Dunăre pe toți locuitorii Daciei; fără îndoială că au mai rămas încă mulți, într-o țară așa de mare și așa de muntoasă“.

„În timpul năvălirii Vandalilor, Gepizilor, Hunilor, Gepizilor, Slavilor, Avarilor și Bulgarilor, ei căutară mântuire în munții lor, din care cauză deveniră nomazi. Năvălirea ungarurilor îi găsi în Transilvania și Ungaria de dincoace de Dunăre. Dar Valahii ocupaseră încă de multă vreme Valahia și Moldova și ei nu se stabiliseră pentru prima oară acolo în decursul veacului al XIII-lea și al XIV-lea sub Radu-Vodă sau Bogdan“.

Cronicele carolingiene despre luptele lui Carol cel Mare contra Avarilor, mintește de prezența Românilor în Dacia, înainte cu mult de venirea Ungurilor. Deasemenea Anonymus Bellae notarius și rusul Nestor vorbesc de locurile dintre Valahii autohtoni și Unguri cari năvăleau în România.

Apoi lunga și seculara rezistență a Românilor organizați militărește contra cuceririi maghiare arată rolul lor în cele două imperii de româno-bulgare numărul lor. Impinși de Unguri, de Balcani de Bizantini, apoi de Turci, locurile lor principale s'au concentrat în cele două versanturi ale Carpaților, șira mării a neamului românesc.

Scriitorii străini cari confirmă pe Philippide mai sunt Sulzer citat mai sus, care argumentează astfel că poporul românesc s'a format în Peninsula Balcanică, în marea lui majoritate: „poporul românesc s'a format dincolo de Dunăre (deși insule ar fi existat și înainte afirmăm noi, după documentele citate). Ar fi de necrezut ca Români să suferit trecerea peste dânsii a intrării lui puhoi barbar, fără a primi măcar urmă a acestei năvăliri (d. Diclescu cartea sa despre Gepizii în Dacia, ar că sunt vre-oo 300 cuvinte germanice în limba românească de pe urma ocupației gote, gepide etc. Astfel că argumentul cade, mai ales că vor fi fost și alte elemente barbare în limba noastră nestudiată încă“.

2) argumentul cel mai important al d-lui Sulzer nu poate să-și imagineze că Români au rămas ortodoxi în mijlocul protestanților și catolicilor, presupunând că și-au pierdut religia în timpul popului barbar, dacă nu se admite că această religie a fost admisă pe nedrept al Dunărei.

3) Acest argument tot atât de tare anume identificarea dialectelor românești cari ar fi primit formele de limbă semite, dacă nu ar fi fost împreună.

Cărțile d-lui Philippide aduc o lumină nouă și surprinzător de strălucitoare asupra epocii celei mai întunecate a istoria noastră. Nu numai că a strălucit toate izvoarele istorice, într'un timp peste o jumătate de secol; dar a strălucit și limba și dialectele, toponomia și criptiile, cari explică documentele și tre lucrare monumentală și magistrală care face epocă în știința istoriei și a filologiei noastre. Este cu neputință să se vorbească despre unii filolog sau unii filolog să treacă peste aceste lucrări ce vor deveni zele ori cărui studiu viitor al Istoriei noastre asupra originilor.

ION FODOR

plastica

DOAMNA RÉCAMIER

(ÎNĂLȚIME 1.70. LĂȚIME 2.40. FIGURA MĂRIME NATURALĂ)

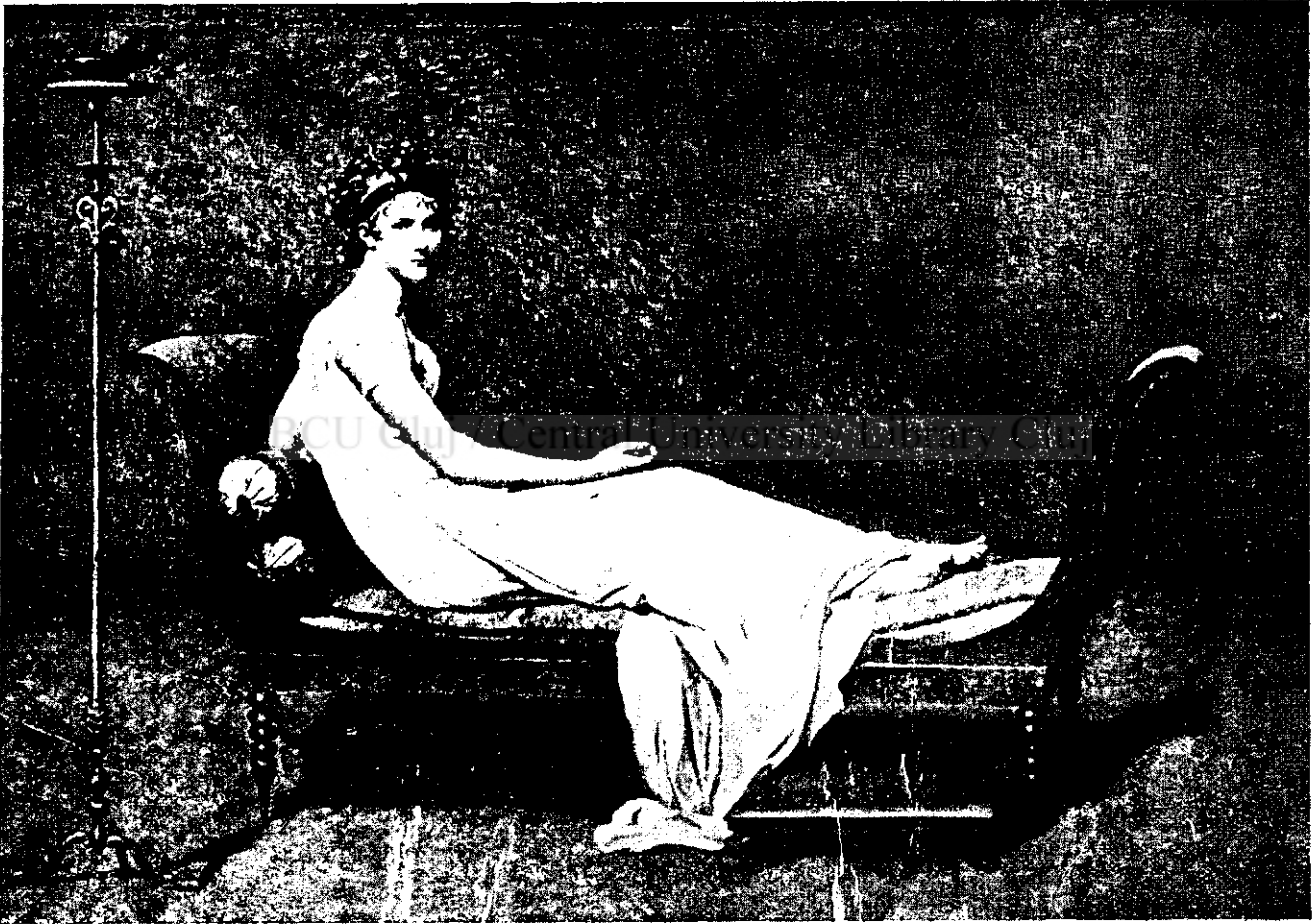
David este poate, din toți pictorii, acela care a fost cel mai glorificat și în același timp cel mai prigonit. Ridicat în slava cerului de contemporanii săi, a fost bătut de generația următoare. Azi toată lumea este de acord asupra valorii operei sale, mulțumită timpului care stinge urile de școală și de partide. David, pictor istoric, nu se bucură azi decât de o stimă foarte moderată și întreaga noastră admirație se adresează doar por-

mentul de față să pictez altă femeie frumoasă, d-na Récamier. E cu totul alt gen de frumusețe. Socotesc că ea va voi să-și vadă expus portretul și atunci voi avea onoarea să vă înștiințez și să vă rog în același timp să-l asociați și pe al dvs.

În 1800, David a început să lucreze la portretul Janeli Bernard, soția bogatului bancher Récamier. Marea ei avere, frumusețea și spiritul ei, o făceau să

loarea este numai indicată prin „cușe” ușoare, care o fac transparentă, luminoasă, te simți aproape mulțumit de întâmplarea care a împiedicat pe David să aplice pasta deasă, adesea ștersă și grea, a peneului său. Astfel cum se prezintă acum, acest portret este o adevărată capodoperă atât prin siguranța execuției, cât și prin sobrietatea, distincția și armonia liniilor.

Dar nici Gérard cu portretul d-nei

DAVID : D-na Recamier

tistului David. Această judecată a posterității l-ar fi surprins și mai ales l-ar fi mâniat dacă ar fi putut ghici această apreciere. În ochii săi, pictura istorică inspirată din antichitate era singura care conta; se slujise de ea ca instrument ca să combată manierismul și dulceașă secolului al XVIII-lea; acestei picturi îi datora titlul de șef de școală. Cât despre portrete, le considera ca o distracție spre a mai uita marile sale lucrări și tot deodată ca o artă inferioară. D-nei de Verninac, sora lui Delacroix căreia i-a făcut un portret foarte frumos și care dorea să-l vadă expus la Salonul din anul VIII, îi scrie: „Ar fi ridicul ca un artist ca mine să expună doar acest tablou” și ca să îndulcească refuzul, adăogă: „Sunt ocupat în mo-

fie foarte căutată în toate saloanele. D-na Récamier făcu apel la David ca să-i fixeze trăsăturile pe pânză.

Pictorul își așezase modelul într-o atitudine încântătoare. Pe jumătate culcată pe divan, d-na Récamier întoarce spre dreapta frumoasa ei figură. Poartă o rochie albă și ușoară de muselin, din care apar picioarele goale, încrucișate. O fundă neagră strânge părul ei buclat.

Portretul atât de bine început n'a fost niciodată terminat. Într-o bună zi, David află că d-na Récamier îl părăsea spre a se duce să-și facă portretul la pictorul Gérard. David foarte mâhnit și-a lăsat în părăsire tabloul. Portretul rămase doar schițat, dar ce schiță! În fața acestei opere magistrale, în care cu-

Récamier n'a fost mai fericit ca maestrul său. Ca și David a izbutit să facă o capodoperă. Portretul lui Gérard e mai seducător decât al lui David, deoarece se ghicește la el dorința de a-și flata opera, în vreme ce pânza lui David se distinge prin armonia ansamblului și în același timp prin redarea cât mai asemănătoare a modelului.

Portretul d-nei Récamier nefiind împrăyit rămase proprietatea artistului care-l uită într'un colț al atelierului său. Abia în 1826 cu ocazia vinderii postume a operilor maestrului, a fost achiziționat de statul francez. Portretul d-nei Récamier se află azi la Luvru, în sala cunoscută sub numele de Sala Sacralui, unde sunt adunate operele cele mai de seamă ale maestrului.

aşa şi-aşa...

ROLUL CRITICEI? Răspunde d. Jacques Bainville.

„Critica aceea, care judecă, trebuie să spună, care sunt cărțile bune și care sunt cărțile rele. Și de ce sunt bune unele și de ce rele altele.

Critica aceea, care judecă e originală și creatoare.

In legătură cu această lămuritoare definiție, remarcăm dintr'un articol, frumos scris de d. D. Al. Nanu în „Ritmul vremii” (an. V 43) următoarele:

„Pentru critică pe lângă elanul de a se pasiona pentru frumos, e nevoie de un caracter bărbătesc neintimidat nu numai de eventuala asprime față de altul, dar și de asprimea față de sine.

Rolul social jucat de critică implică un adevărat eroism în urmărirea adevărului prin sfidarea susceptibilităților atât de primejdioase.

Și cu cât trebuie ca un critic să aibă și afectivitatea și imaginația dezvoltate — pentru simțirea operelor — cu atât și psihologicște trebuie să ne impună obiectivitatea lui.

Frumos!

Dar e așa de relativă, e așa de susceptibilă, dacă nu chiar sensibilă obiectivitatea.

Aceasta însă nu înseamnă, că nu credem în realitatea criticii obiective. Nu, suntem de perfect acord cu d. D. Al. Nanu care în josul paginii articolului d-sale a pus următoarea notiță:

„Pentru literatura poporană, pe lângă spiritul autocratic al creatorilor, există și simpla formă apriorică a criticii, — bunul simț, care reține sau respinge după calitatea producțiilor.”

Numai pentru literatura poporană?

Ni se pare însă, că observația d-lui G. Călinescu în „Viața literară” (an. IV h. 107) e foarte binevenită:

Sunt foarte mulți cronicari, dar foarte puțini critici, fiindcă puțini sunt aceia, cari pot renunța la ispita legăturilor sociale. Și critica, această disprețuită unealtă a progresului artei, nu poate înflori decât într'o aspră izolare. Căci ce forță ar putea avea sabia de plumb a unei critici, care s'ar îndoi la căldura celor mai mărunte sentimentalisme și s'ar sfi să atace carapacea de fier a mediocrității.”

Atitudinea recomandată de talentul tânăr critic d. Călinescu „aspră izolare” — este atitudinea păstrată mulți ani de d. Ibrăileanu. Și totuși d. Ibrăileanu are prietenii și e impresionat de căldura sentimentalismelor.

Dar aceasta nu înseamnă, că puținii noștri critici nu aduc importante servicii literaturii, apreciind și polemizând, din punctele lor de vedere, — obiective și personale, uneori prea personale.

B. C.

BULETINUL FRANCO-ROMAN apare la Paris, sub îngrijirea d-lui Vintilă Russu-Sirianu.

Excelentă muncă și rodnică împlinște tânărul scriitor Șirianu, prin publicarea acestui buletin.

În primul număr pe care l-am primit, tipărit frumos și rânduit cu grijă, au scris d-nii: Francis de Croisset, Contele de Saint Aulaire, Jacques Bainville, Nichifor Crainic, M. Manolescu, A. Blank, Octavian Goga, Elena Văcărescu.

Numele acestor scriitori prezintă garanții temeinice, că legăturile intelectuale între Franța și România se împletesc cu acea râvnă, care trebuie să ducă la mai amplă cunoaștere în Franța a artei și literaturii românești.

•

Apreciem stăruitoarea muncă depusă de un comitet de scriitoare și scriitori la „REVISTA SCRITOARELOR ȘI SCRITORILOR ROMANI”.

D-nele Margareta Miller Verghi și Aida Vrioni (autoarea unui foarte interesant volum „Și clipele grăesc”) au isbutit să facă o revistă remarcabilă prin tinuta literară.

În comitetul revistei e și subțila scriitoare Ticu Arhip, al cărei roman început în „Tiparnița literară”, îl așteptăm...

C.

A apărut volumul d-lui Virgil Huzum, intitulat „Dolta bizantină”. Autorul este cunoscut publicului din primul volum „A la manière de...” în care trecuse în revistă sub formă de pastişe literatura noastră dela C. Conachi și până astăzi.

„**LIMBA ROMÂNĂ**” este numele unei reviste cu caracter didactic. Răspunzând prevederilor noii programe analitice ea publică studii, lucrări dela elevi și literatură sănătoasă.

„**ȘCOALA ROMÂNĂ**” No. 2 aduce un bogat material didactic, pedagogic. De remarcat traducerea d-nei Eliza Alexandrescu, una dintre cele mai distinse reprezentările ale învățământului românesc și o activistă de primul rang, din Ad. Ferrière: *O experiență de școală activă*, cum și contribuțiunile semnate I. Nisipeanu și Paul I. Papadopol.

NUMELE D-LUI ANTON OPRESCU continuă să fie întâlnit în toată modestia unei rezerve ne la locul ei.

Și aceasta, pentru că ne găsim în fața unuia din cei mai înverșunați erudiți, — lucru care reese, de altfel, și din broșura editată de asociația „Cultul patriei”:

Contribuțiuni la bibliografia războiului nostru pentru independență — în realitate numai câteva adăogiri, întregiri, îndreptări la lucrarea, cu aceeași temă, a d-lui Ioan Băcilă. Fără să pornească din dorința de a critica sau numai polemiza, lucrarea se adresează mai ales: elevilor, studenților, ofițerilor și colecționarilor.

Coprinde 3 capitole:

I. Adăogiri, întregiri, îndreptări;

II. Scriitorii.

III. Compozitorii

și războiul pentru neatarnare.

Pentru o a doua broșură ni se promite: cari pictori și cari sculptori și-au ales subiecte din același eveniment: ce medalii — și poate chiar — ce mărci s'au bătut în legătură cu el.

P.

„**INVIEREA**” lui Tolstoi este analizată și caracterizată, cu toată priceperea de cunoscutul scriitor d. Radu Gir, într'o broșură editată de „Institutul de literatură”. E un extras din „Ritmul vremii” (V, 2).

P.

„**REVISTA LITERARA A LICEULUI „SF. SAVA**” se prezintă din ce în ce mai luminoasă și mai variată. E, în aceasta, credem un mijloc sigur de a adăogi la cultura programatică și oficială a elevilor lucruri care nu-i pot decât pregăti mai sigur și mai complet pentru ziua de mâine.

P.

P. S. Din zi în zi mai interesante: Pagina cursului inferior, Suplimentul sportiv și mai ales „Cronica” chiar dacă în ea ni se vorbește, uneori, despre publicațiuni mai puțin serioase ca acel „Radical”, asupra căruia ne-am spus, altă dată, cuvântul.

Să fie oare tineretul nostru așa de ușor influențabil și de puțin cunoscător!

O INTERESANTA CORESPONDENȚA LITERARA pare a fi aceea dintre scriitorii Alfred Moșoiu și I. A. Basarabescu, al cărei început s'a și publicat în ultima fascicolă a „Convorbirilor literare”. Sunt, în genere: amintiri duioase, reîmpropărtări de oameni și lucruri interesante, observații juste, în măsură să intereseze și pe cercetătorii literari, ca și pe iubitorii de bună literatură românească. Se încearcă refacerea atmosferei literare de după 1900.

P.

„**BUSUIOC**” este titlul unei culegeri de „povești oltenesti” publicate de domnul N. I. Dumitrescu, cunoscutul folclorist, în „biblioteca universală”. Volumul conține 10 interesante povești și un cuvânt către cetitori.

P.

Poetul Radu Gyr va scoate un nou volum de versuri în editura „Ritmul Vremii”.

„*Strigoii*” se intitulează noua lucrare dramatică a domnului Victor Ef. Timiu.

literara

o seama de cuvinte

Un doctor în medicină prieten cu Dumas-fiul, se însură într-o zi cu o fată fără zestre. Toată lumea se mira cum a fost în stare tânărul doctor să ia o fată săracă.

Dumas-fiul întrebat, dădu explicația:
— Nu a făcut o căsătorie atât de rea, prietenul meu, doctorul!
— Păi n'a luat nici un ban zestre!
— Așa e, dar toate rudele nevestei lui, sunt bolnave!

La o elegantă recepție în saloanele ambasadei Engleze la Paris, azista și spiritul autor Tristan Bernard.

După dîneu, urmă o producțiune muzicală. Un celebru compozitor-pianist se așeză la pian și anunță:

— Voi avea plăcerea să execut în fața d-voastră simfonia mea compusă din trei părți. Prima parte se numește: În creștetul munților, a doua: În largul mării, iar a treia: Sub teiul înflorit.

Tristan Bernard își mângâie barba, și adresându-se către un prieten, îi șoptește:

— Asta nu mai e o simfonie, e o panoramă!

Un prieten al lui Robert de Flers, deși doctor, făcea versuri.

Robert de Flers îl întâlni și îi spuse:
— E adevărat doctore, ce-am auzit? Faci versuri?

— Da, e adevărat... Știi, ca să omor timpul!..

— Cum, n'ai clienți?!

Un scriitor care publică romane foarte slabe, are obiceiul să invite dese ori la masă pe cei mai distinși dintre confrății lui. De altfel, se mândrește admirabil în casa lui, iar vinul e de o calitate superioară.

Printre persoanele cari participă la aceste dejunuri e și un critic foarte sever cu acest scriitor.

Un prieten întreabă pe critic.
— Nu înțeleg cum poți să iei masa atât de des la un scriitor despre care ai o părere atât de proastă?

Criticul răspunde imediat:
— Auzi întrebare?.. Asta e ca și cum mi-ai spune:

„Cum poți să ai o părere atât de bună despre cărțile domnului Z în casa căruia te mândrești atât de prost?”.

Un pictor făcea portretul unui cântăreț, celebru prin capacitatea lui.

În timpul când poza, cântărețul întreabă pe pictor:

— Ași vrea să am un aer cât mai natural! În ce buzunare să pui mâinile?

— În buzunarul meu! răspunde spiritul pictor.

bazar

PENTRU O STICLA....

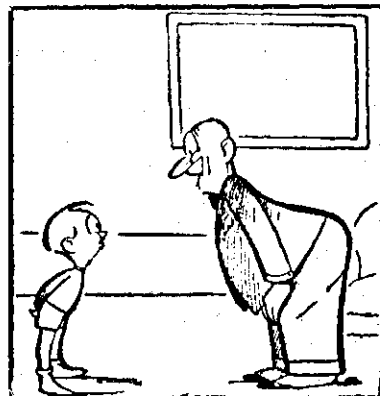
Un emigrant olandez care după o ședere de cinci ani în America, era pe punctul de a deveni cetățean american, și-a văzut spulberate toate visurile și a rămas tot străin din pricina... unei sticle.

Numitul, împreună cu alți candidați la cetățenie stau la rând în fața judecătorului înaintea căruia trebuiau să depună jurământul, când dintre spectatori porni un flueraț. „Cine a flueraț”, întreabă judecătorul? „Eu” răspunde un om din mulțime „am flueraț fiindcă în fața d-va stă un om care nu e demn să devie cetățean american. „Ce vrei să spui”, întreabă judecătorul.

„Omniul acesta, are în buzunarul dela spate o sticlă cu rachiu, din care l-am văzut hând mai adineaori”. Cel desemnat se întoarce brusc, — desigur ca să protesteze, când se auzi un șgomot de sticlă spartă și la picioarele viitorului cetățean american se formă un lac revelator. Zadarnic protestă olandezul, spunînd că sticla nu era a lui, căci judecătorul, intransigent amână cu un an recunoașterea sa ca cetățean american.

caricatura zilei

CONTRAST

— Tu iubești mult pe bunica ta, și vrei s'o vezi în fiecare zi?

— Oh! da.. ca să mă joc cu Bubică micul ei cățeluș.

DISTRAT

— Iute, iute doctore, e un biet nenorocit afară, care și-a fracturat picioarele.

— Spune-i să intre repede.

(Show)

MOTIV

Dama de consumație: — (tipului bătrân care-i displace). — Fii om serios, ne privesc duduștele dela masa vecină...

(Life)

Pagini uitate

POEME IN PROZA

de I. L. CARAGIALE

PREFAȚA

Atomă, celulă, organism; plantă, planetă; flori, seri; individ, familie, societate, umanitate; ieri, alaltăieri; înapoi; azi, nimic, deși tot, tot nimic, nimic tot; mâine, poimâine; înainte, Fizic, psihic, metafizic, epipschic... tot; evoluțiune.

Cheea oricărei probleme, — Passe-partout, — evoluțiune.

Mode, religii, sisteme filosofice, economice, politice, culinare, tot! O revoluțiune chiar, tot o evoluțiune, — violență; dar evoluțiune: fire, venire, devenire, parvenire; a parveni, deveni, veni, a fi...

Și iar și iar.

Momentul? — ceva nu eu față cu ceva eu; eu și non-eu față'n față: ia! momentul.. stadiul actual al evoluțiunii.

Stadiul actual al evoluțiunii literaturilor națiunilor civilizate este caracterizat prin pornirea, nu! prin școala, nu! prin biserica, dacă ne putem exprima astfel simbolistico-mistico-enigmatico-chintesentistă. Pontifeux Maximus Maerlinckus.

Doritor a fi omul stadiului actual, depun aci, ca umil prinos la biserica maerlinckă, câteva poeme în proză.

Literatura-Sat...

Opinia publică, critica? — Căini? nici gând...

Scrii.. umbli slobod..

Bă bine că nu!.. Ciomag nu!i trebuie..

Dar trebuie limbă.. limbă frumoasă..

Bei tutun ori altceva?... limbă afumată..

Atât, destul..

ASTRUL AMANȚILOR

Sfântul Gheorghe, Primăvară. Tine-rețe, Noapte neagră și tăcută. Nici un șgomot. Pace adâncă. Departe doar, s'aude colo 'n vale apa, dela scozul morii, — curge, curge.

Satul doarme. Câte visuri! câte câte! felurite..

Din culcușu-i Sultânica se ridică binișor. Mașna Leana nu o simte. Ostenită. Somn adânc.

Fata iese în cămășuță. E răcoare... dar i-e cald. Stă pe prispă și oftează. Merge în vârful degetelor pân'la gard unde i pârleazul, și ascultă apăsându-și sânul, care-i bate strașnic.

Și așteaptă..

Pași aproape..

Este Niță!.. Niță este!..

O ia'n brațe.. Dulce clipă!..

Când deodată, ca prin farmec, zboară norii. Luna mândră se iveau învelind în strălucire satul cufundat în visuri, în atâtea felurite..

„Fugi de grabă că ne vede!”

Niță fuge.. Fuge Niță.

Dânsa merge iute'n casă.

Mama Leana se deșteaptă suflă nasul cu trei dește și întrebă:

— Măicuț! ai fost afară?

— Da, bunico.

— Cum e vremea.. tot a ploaie?

— Aș! a ploaie! e o lună, lua-o ar dracu!

Și s'așează la culcușu-i, apăsându-și sânul, care-i bate strașnic.

ORGIE ANTICA

E cald. Cuptor. E Ilie pălărie.

Phoebus inecă sub o ploaie de săgeți de foc suburbia lipsită de scutul umbrei. Iar Eol nu se îndură să trimită pe micul șglobiul Zefir, măcar de o mângâiere.

E liniște, o păclă de plumb apasă asupra răspântiei mărginașe. Și muștele dorm. Doar, care de pe unde, cocoșii însetați cântă răgușit a secetă, iar de departe, dela bisericuță, s'aude din când în când clopotul sărac, jelind pe cine știe cine n'a mai avut zile. Din maida-nele virane se ridică mirosuri de buriană răscopă, iar în aerul înțelenit joacă tremurând apa morților.

Poetul șade la masa lui „de brad”, pe jețul bătrân din care i-au ieșit atâtea și atâtea inspirațiuni.

El ține pe genunchi, mângâindu-l cu mâna stângă prin părul bălan ca mătasea porumbului, pe copilul său micul Virgiliu, — Gilică, — un ingeraș.

Cu mâna dreaptă ține pana.. El vrea să cânte.. Orgie antică:

„Mai dați-mi o cupă! mai toarn' Aspasio! Să rădem de-a vieții necazuri și chin! Să bem, buni tovarășii! să bem pân'la zio! În vin, adevărul! plăcerea în vin!.. E prost cine n'a bea..”

Poetul se oprește. Se șterge de sudoare pe fruntea-i apoloniană și mai instrunează o coardă a lirei, simțind-o puțin cam lăbărțată de căldură. Iși reia pana și răsufliă greu.

Când, în liniștea largă a suburbiei, se aude un glas molliu:

— Aăă.. braga bû!..

— Gilică! zice poetul către ingerașul său blond; ia aleargă, taică, de chiamă bragagiul.. strașnic m'e de sete!

DOJANA

Carpatul și innaltă semețe bătrânele culmi spre albastru, scâldându-le în ploaia de raze de soare d'amiază de vară.. E sfântă și vastă tăcere, sus colo, departe de șgomotul vast și profan al cetății. E limpede aer și vântul adie alene și doina doinește.. Mioarele pasc indelete pe colina cea verde.. e turma bogată a lui Oancea: în tânguri din lume vestită'i e lâna, vestită'i e brânza, vestit cascavalul.. Mioarele pasc indelete sub grița doi baci de credință, sub paza dulăilor aprigi, de sfășie ursul.. Alături la umbră de stâncă stau baciai. Sunt frate și frate. Cel mare, cu pleoape închise, își trage luleaua. Iar fratele tânăr, culcat stând pe spate, doinește o doină din flueru'i magic.. Și cântă și cântă flăcăul, de dor și de jale, un cântec pe care Carpatul cunoaște d'atâtea

șatatea viețe de oameni. Trecut-au destule și alte-or mai trece: Carpatul și doina de veci sunt prieteni, de veci or să fie.. Și cântă flăcăul de plânge și frate de plâng și mioare, de plâng toți dulăii, șiroaie de lacrimi, atât e de dulce! Dar iată-l deodată, în sus se ridică, și flueru-și trage din buze.. Il întoarce la ceafă și'l vâră 'n cămașa soioasă de zer și școrțoasă.. Se scarpină bine; răsufliă.. Și iar îl ia 'n buze și iar se pornește.. Carpatul și innaltă semețe bătrânele culmi spre albastru, scâldându-le în ploaia de raze de soare d'amiază de vară.. E sfântă și vastă tăcere sus colo, departe de șgomotul vast și profan al cetății.. E limpede aer și vântul adie alene și doina doinește. Ce vraje!

PREMIU

Boboteaza, Ger de arde. Iți inghiață apa 'n nară. Sună clopotele. Tunul tună brav în Dealu-Spirii, Bat din talpă din brațe polițistii și sergenții. Lume multă. Pe pavaju 'nisipat de dimineață trec trăsuri, automobile, biciclete și „Salvarea”.

O băbuță surdă bute, c'o ulcică (vară acră) tot se 'ndeasă printre lîme. Se tot vâră, se tot vâră.. I-e de grabă. Vrea să treacă peste drum.

— Nu i voie! strigă polițistul!

Dar băbuța nu ascultă: i-e de grabă vrea să treacă peste drum.

El o 'mpinge înapoi.

— Vai de mine, măicuț!ă!

Dar el aspru:

— Nu e voe! nu e voe! nu înțeleg!

— Dela domnu Panaite! strigă băbuța.

Trămbițele. Vin jandarmii! trec Prințul.

— La o parte!

Și stă smirna.

Sună clopotele. Tunul tună brav Dealu-Spirii. Baba scană printre lume I-e de grabă.. vrea să treacă.. Show ca o rânduic'o bicicletă: o ș'o țapă praf pe baba.

Polițistul se repede disperat. Străns 'nfășcă dela ceafă și o smulge de moarte.

Baba țipă. Oala scapă. Numa cioburi S'a dus zeama. Lumea râde. Baba șiră. Polițistul o cărpește ș'o aruncă la parte..

E salvată..

El e mândru..

S. P. A. îi dă un premiu!

CUMINTE

Moriș este supărat.. La' Canadă să plece.. El deja s'a hotărît:

— Nu mai am ce face-aicea!

— Stăi și cere drepturile!

— Parcă drepturile 'mi trebui: 'mi trebui capital!

Publicată în „Universul” din 1900

carti redacte în extrase

VIAȚA AMOROASĂ A DUCELUI DE RICHELIEU

(POVESTITĂ DE EL INSUȘI)

(Continuare)

LA HANUL VĂNĂTORILOR

Ducesa de Mantes îi spuse că aceasta prima ei zi de eșire din casă, după o săptămână care a ținut-o mai multe săptămâni în pat, și care justifică îndeajuns de corespundență între ea și fostul soț dela Bastilia, în tot timpul cât s'au putut vedea.

Cum tânărul candidat al carierei militare avea altceva mai bun de făcut de cât să asculte baliverne feminine relate la considerațiuni retrospectivă.—cu cât mai mult cu cât luni întregi de singurătate îl făcuseră și mai dornic de corol apetisant al amantei sale, ducesa îl rugă să renunțe la intențiile sale „vulgare”, încercând să-l persuadeze că o existență fără gânduri josnice, între un bărbat și o femeie de rang social și de spirit asemănător, fac mai mult decât o banală și scurtă aventură de dragoste. Incepură la un castel somptuos și sfârșesc și sfârșită în chip ignobil la un sărăcăcios dela întretăierea a două sumuri mizerabile...

Dar tânărul duce era prea fudul de brechea sufletului ca să poată auzi în împărțita voce a rațiunii pure, atâta vreme cât simțurile sale cravasate de vicul ispitei, se găseau în cea mai strașcă și mai diabolică performanță...

— „Mă vei pierde!” îi spunea ducesa.
— „Abia te-am regăsit!” îi răspunse

el.
Și Hanul Vânătorilor avu prilejul să văd o scenă de dragoste repetată timp de câteva ore, de către acești doi rafinați reprezentanți ai sângelui albastru, care întreceau în patima și naturalul aproape brutal, pe cei mai simpli deștepători ai popularului sânge roșu...

Despărțirea de adio avu loc în spreț, învăluită în purpura amurgului răcoros, și turburată de lacrimile ducele amantei dornice de amicitie...

PE FRONT

Mareșalul de Villars primi pe tânărul duce cu multă simpatie, dându-i — potrivit rangului și pregătirei — în mână armelor — un loc de luptă în armata care avea să înfrângă pepele temutului principe Eugeniu de Savoia...

În lupta dela Denain (1712) unde Mareșalul de Villars repurtă o adevărată victorie, care umplu de nouă speranțe înima bătrânului monarh Ludovic XIV, și la asediul Landau-ului și Friedberg-ului ducele de Richelieu știu să se dovedească ca un brav și să dea prilejul gloriei sale, să ia notă de pe acum, că el care va deveni într-o zi mareșal al Franței, va merita acest titlu pentru faptele sale, iar nu pentru descendența aristocratică.

„Il est de ces esprits favorisés des [cieux,

„Qui sont tout par eux-mêmes, et rien par leurs aïeux...”

Dar pentru că scopul cărții pe care o rezumăm aci, nu este viața militară a ducelui de Richelieu ci aceea privitoare la aventurile sale galante—unde dragostea ușoară se întâlnește adesea ori cu sentimente mai profunde — vom trece peste acest episod de război și vom spune că, în timpul primelor lupte la cari luă parte, ducele află trista știre a morții principesei moștenitoare — ducesa de Bourgogne — știre care-i năpădi sufletul ca un adevărat val de melancolie...

Și ca să nu se înecă sub acest val gros și persistent, ostașul plin de curaj și de tinerețe, fu însărcinat de șeful său Mareșalul, să plece la Versailles ca să ducă Regelui — amărât de moartea nepoatei sale și de ura poporului — îmbrăcătoarea veste a luării celor două cetăți pomenite mai sus.

Felicitat și distins de Rege pentru bravura sa războinică—care șterse pe de-a-tregul impresiile defavorabile de odinioară — tânărul duce — cu aureolă de erou — deschise din nou brațele spre scumpa lui metresă, pe care o lăsase lângă el la hanul Vânătorilor.

BLONDA D-NĂ MICHELIN

Dar ducesa de Mantes (nu se știe din ce motive) se hotărî să încheie definitiv seria scenelor banale de dragoste cu tânărul duce, și rezistă la toate atacurile cuceritorului ei de odinioară.

Și fiindcă Richelieu nu era omul deprins cu asemenea zadarnice ofensive epuizatorii, începu să-și pregătească aiurea gândurile sale de cucerire, indiferent de rang social sau de prejudecăți, opuse spiritului său libertin...

Văzu într-o dimineață sticloasă de primăvară, în strada cu numele predestinat de Sf. Antoniu, o femeieșcă blondă și mititică (să tot fi avut 18 ani) în chip de păsărică speriată de lume, îndreptându-se către locul său cotidian de rugăciune, biserica Sfântului Paul.

Era doamna Silvia Michelin, soția unui harnic negustor de oglinzi, mult mai în vârstă decât dânsa, îmbibată de credință în Dumnezeu și de sentimentul de fidelitate, și nelipsită dela slujba religioasă a bisericii, din parohia căminului său liniștit și gospodăresc.

Și tânărul conchistador venit de pe front, și pus la index de către intransigentă contesă de Mantes, o urmări până în fața altarului, unde găsi nimerit să o întrebe ceva cu totul nevinovat — referitor la un botez din acea zi — ceea ce conduse la o infiripare de discuție cu caracter... bisericesc.

Tânără femeie întâlni și a doua zi, la biserică, pe „tânărul credincios” și impresia sa bună despre necunoscutul care se ruga lui Dumnezeu, deveni și mai favorabilă acestuia...

A treia zi se întâlniră din nou, și a patra iar, a cincea la fel...

Până când se născu simpatia în inima (destinată lui Dumnezeu) a micuței doamne Michelin...

Și cum întâlnirile „liturgice” deveniră plictisitoare pentru tânărul duce, acesta se gândi să ajungă repede ținta propusă, închiriind un mic apartament cochet și ospitalier, pe care-l mobilă cu obiecte și oglinzi cumpărate (pe bani gata), chiar dela magazinul domnului Michelin...

(„E foarte natural să dau o mică compensație soțului pentru ceea ce voi lua eu dela dânsul...” reflecta, în chip de glumă, aristocratul pescuitor de aventuri amoroase).

Dar cu toată simpatia ce-i arăta, blonda și vapoasă nevastă a negustorului, refuza, nu numai un „fête-à-tête” discret cu camaradul său de... dogmă religioasă, dar chiar și cea mai nevinovată plimbare pe străzile Parisului, străbătut de fiorul reînvierii tumultuoase a firii...

Atunci ducele — care fără să-și declinare adevăratul nume—devenise client obișnuit al magazinului de oglinzi, pentru a îndepărta din Paris pentru mai multe zile pe negustor, recurse la următoarea stratagemă:

Îl recomandă ducesei de Mantes ca om priceput în arta mobilatului. Ducea, care tocmai vroia să amenajeze la castelul moșiei sale din Mantes, o nouă arină — de curând construită — fu încântată de recomandarea primită, și invită pe d. Michelin la castel pentru timpul necesar lucrului său de specialitate.

Rămasă singură, tânără și blonda sa nevastă, se trezi în cursul aceleiași zile cu o invitație scrisă — ca din partea ducesei — și care avea următorul conținut:

„Doamnă, știind că și d-stră sunteți tot atât de pricepută în arta decorării apartamentelor, ca și d. Michelin, văș ruga să veniți la mine la moșie pentru draparea unor ferestre și alegerea unor stofe pentru îmbrăcăutul mobilelor.

Vă trimit trăsura mea care vă va aduce aci.

Veți opri în str. X nr. 4, pentru a lua și pe brodeuza Duval cu D-voastră”.

(ss) Ducesa de Mantes

Această atențiune măgulitoare — atribuită unei aristocrate de cel mai autentic sânge, produse — cum este lesne de înțeles pentru vremea de atunci — efectul dorit. Mica negustoriță blondă, își puse pe ea tot ce avea mai bun, și dădu

avon în toată mahalava că este chemată la o ducesă..

Vru să ia și o prietenă cu ea — pe tânăra văduvioară Ninette Renaud — dar întâmplarea făcu să nu o găsească acasă.

Și plecă singurică, încântată de invidia stărnită în cartierul și în mica ei lume burgheză.

Ajunse la casa indicată în scrisoarea ducesei, dar în loc de brodează, zări într'un mic și cochec salonaș, pe însuși necunoscutul ei prieten. Dădu un țipăt, și voi să se retragă, dar vizitiul avăsese grija să închidă ușa pe dinafară. Ducele o luă în brațe; ea se smulse, și căzu în genunchi în mijlocul odăii, ridicând mâinile spre cer, și implorând pe Dumnezeu să vie în ajutorul inocenței sale. Dumnezeu fu surd, iar Riche-lieu care nu îndrăznea să ridice rugă-miști atât de sus, se mulțumea să le adreseze drăgălașei creaturi din fața ochilor săi.

Dar mica negustoriță rezista cu tenacitate tuturilor atacurilor date de lănarul păgân, care nu se lăsa impresionat de debitul religios al credincioasei și de lacrimile ei calde, curse din belșug la ideea că Dumnezeu o va pedepsi dacă-și înșală bărbatul.

Și în lupta care se dădu între dogmă și păgânism, puterea dogmei era cât pe ce să învingă dacă niște sgârieturi de adevărată pisică sălbatică, făcute de casta soție a d-lui Michelin pe brațele și pe corpul ducelui, n'ar fi dat un nou impuls ambiției de cuceritor al autorului statagemei.

Și simțurile d-nei Silvia Michelin — ca niște adevărați dezertori pe câmpul de luptă — începură să părăsească pe comandantul șef — conștiința — care la rândul său se găsea foarte bucurată să încheie pace.

D-na Michelin avea nervii prea vii, prea inflamabili, ca să poată fi domoliți de confuzele precepte religioase apropiate din cărțile bisericesti, și mai ales de pasivitatea corectă și inalienabilă a maturului negustor de oglinzi.

Și porțile infernului se închise în fața ochilor verzi ai blondinei, iar raiul se deschise cu toate deliciale cari au ispitit o primele zile ale lumii, pe tânărul calaler Adam și pe năzdrăvana fecioară va, care n'a avut nevoie de concurs de umusețe, spre a se numi în veacul ve-urilor, Miss Paradis!..

UN DEJUN LA CASTEL

După câteva ore dela această întâmplare cu caracter biblic, ducele se duse acasă la d-na Michelin, pentru a-și da ma bine seama de consecințele strategiei sale, și spre a repara — dacă era nevoie — ravagiile de ordin moral, făcute de el, în sufletul micuței burgheze.

Dar găsi acolo pe victima sa melancolisată de proaspătul eveniment, împreună cu prietena și vecina sa, d-na Nineta Renaud, care era dezolată că, nefiind acasă la primirea invitației, n'a putut merge și dansa la Ducesă.

Atunci ducele, apreciind calitățile prietenei d-nei Michelin, (la morală: nu era de loc bigotă și n'avea stăpân pe cap, căci desi în vârstă de 19 anișori, era văduvă de mai bine de un an; la fizic: brunetă, cu ochi de foc și talie svel-tă, cu brațe năbădăioase și glas însă-

mant) îi promise să o introducă și pe dansa la ducesa de Mantes, pentru a putea împărtăși mai în cunoștință de cauză impresiile bogate cari făceau subiectul convorbirii lor..

În acest scop — care părea doamnei Renaud o țintă foarte greu de ajuns, — ducele se duse în grabă la ducesa de Mantes, făcându-i cele mai amicale confidențe relativ la proaspetele sale legături cu mica burgheză Silvia Michelin, și rugând-o (ca pe o adevărată prietenă așa cum a dorit ea) să-l salveze din încercătura în care intrase.

În consecință ducesa va invita în chip real, la dansa la castel, pe micile burgheze parisiene, pentru a nu da nimic de bănuț nici soțului nici gurei mahalalei, (mai de temut de orice chin trupesc sau sufletesc).

Ducesa îl asculta cu un sânge-erce — care numai natural nu era — și pentru a părea indiferentă, primi pronunerea nu fără a face puțină morală ușratecului său prieten. („*Voilà donc, une nouvelle victime de vos égarements! La pauvre femme! Que je la plains! Elle paiera bien cher, quelques instants d'irresse!*“ etc.).

Și invitația la castel avu loc, dar răspunseră la ea numai metresa ducelui (blonda d-nă Michelin) împreună cu amantul ei, căci bruna d-nă Renaud, fiind puțin gripată, n'avu curajul să meargă bolnavă la o coșogiamite ducesă.

Dejunul în trei, servit după toate regulile artei culinare din vremea aceea, turburată simțurile ducelui în așa chip, în cât, prin exuberanța lor deplasată, creiau o atmosferă imposibilă în confortabila sufragerie a castelului.

Ducesa, pretextând o scrisoare venită în același timp căreia trebuia să răspundă de urgență, lăsă singuri pe cei doi amantii, cu atât mai deosebită, cu cât se gândea că dacă n'ar fi acceptat confidențele ducelui, acesta i-ar fi păstrat cel puțin respect dacă nu dragostea eternă promisă la... hanul vânătorilor.

Dar ducele calculase just timpul necesar îmbrățișării d-nei Michelin, și cum fu singur cu dansa, se și repezi să o strângă în brațe.

— „Ești nebun deabinelea!.. Ce, vrei să mă dea afară ca pe cea mai ordinară femeie de stradă?“

— „Ești proastă fetițo dragă! Nu vezi că ducesa ne-a lăsat singuri, tocmai că să ne dea timpul unei scurte scene de dragoste?“

— „Să știi că dacă mă atingi, țip!“

— „Silvio, te rog, te...“

— „Țip!“

Și în fața unei asemenea apărări „imprudentă“ care putea stârni cel mai caraghios scandal, ducele se lăsă păgubaș de burgheză și trecu în camera ducesei, pe care spera să o convertească mai ușor.

Acolo, rezistența fu și mai dureroasă, căci se termină cu apelul la sonerie și cu inevitabila avariție a valetului care primi ordinele stăpânei:

— „Domnul duce este chemat de afaceri urgente la Paris. Spune, te rog să pună caii la trăsură!“

Și ducele plecă plouat, lăsând pe cele 2 reprezentante ale sexului frumos și ale celor 2 categorii sociale, într'o stare de surescitare foarte greu de potolit..

LA DOAMNA RENAUD

Cum vechiul proverb spune că ai... „când doi se ceartă al treilea căsă...“ putem și noi să facem o parafrază acestui proverb, spunând că dacă o femeie refuză pe un bărbat, al treia trage profitul întreg al refuzului..

Căci ducele dacă admitea afronta ca cele suferite la castel — nu putea admite ca în tot Parisul să nu se sească o femeie pe placul său, care să împace năbădăioasa lui aprindere simțuri.

Și nu numai gândul său erotic, și trăsura cu care fusese expedit, se dreptă acum spre domiciliul vecinei tressei sale.

Intră la Doamna Nineta Renaud în lios și tumultos ca o undă purtată de ragan, și găsiind-o singură singurică micul său apartament, îi spuse numai atât:

— „Am fugit dela castel căci nu puteam să rezist ispitei de a te vedea!“

— „Vai, domnule duce!“

— „Și pentru asta am venit aci, ca te strâng la pieptul meu!“

— „O, domnule Duce!“

— „De când te-am văzut la d-na Michelin, mi-am zis că făptură mai frumoasă și mai fermecătoare ca d-ta n'întâlnit în tot Parisul!“

— „A, Domnule Duce!“

Și viguroasele brațe ale ducelui strânseseră pe brună d-na Renaud, cu plusul câștigat de pe urma atâțării dela castel.

— „Vai, domnule duce!.. Domnule Duce, ce!.. Sunt atât de fericită!“

Și, iată cum tânărul îndrăzneț, gonit de Ducesa de Mantes, deveni cel mai strășnic erou al brunei doamne Nineta Renaud..

UN VIERME CARE ROADE.

Câteva zile se scurseră dela această dată, iar mica Michelin aștepta zădărnice pe supărăciosul duce în lipsa negustorului de acasă.

Și ducele veni spre reconciliere, și întrevedere amoroasă fu aranjată chiar pentru noaptea aceea, căci d. Michelin urma să părăsească Parisul pentru două zile. Dar cum cu o piatră, duce voia să facă două lovituri, împărți noaptea în două: dela 11 la 3 cu blondina dela 3—8 cu brună. Pretexte se găseau destule. Și inevitabilul se petrecu. Din neașteptat, când blonda vizita pe brună în apartamentul ei, dădu cu ochii de amantul său ușuratic care o părăsise fără nici un rost în miezul nopții, și în toată desmiertărilor celor mai nebunești, părăsi a trece la văduva de alături!..

O scenă de gelozie și de ridiculă indignare avu loc între cei trei eroi, care se sfârși, bine înțeles, cu împăcarea, cu o promisiunea de a trăi cu toții, în bună armonie, în viitor. Dar aceasta era pe puterile miciei burgheze religioase.

Atât inima fizică, dar mai ales morală, se opuneau unui asemenea compromis scabros. Și simți în adâncul sufletului ei, un vierme care începu să roadă fără de răgaz.

Nevasta negustorului de oglinzi se bolnăvi de piept, și se consumă încet-încet, cât n'ar fi putut să se consume în ani întregi de boală latentă.

În acest timp muri tatăl ducelui, comand de Riche-lieu.

(Sfârșitul în n-rul viitor)